

Univerzita Karlova
právnícká fakulta
Katedra trestního práva

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Téma rigorózní práce: Majetkové trestné činy se zaměřením na podvod

Jméno konzultanta: Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Jméno zpracovatele: Lucie Kolářová

Modletická 1390/1, 149 00 Praha 4 – Chodov

Září 2007

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 24. září 2007

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lucie Kolářová', written over a horizontal dotted line.

Lucie Kolářová

Osnova

- I. Úvod
- II. Majetkové trestné činy v systému trestního zákona
- III. Historický vývoj trestněprávní úpravy podvodného jednání
- IV. Trestný čin podvodu § 250 TZ
 1. Objekt trestného činu podvodu
 2. Objektivní stránka trestného činu podvodu
 3. Pachatel trestného činu podvodu
 4. Subjektivní stránka trestného činu podvodu
- V. Trestný čin pojistného podvodu § 250a TZ
 1. Objekt trestného činu pojistného podvodu
 2. Objektivní stránka trestného činu pojistného podvodu
 3. Pachatel trestného činu pojistného podvodu
 4. Subjektivní stránka trestného činu pojistného podvodu
- VI. Trestný čin úvěrového podvodu § 250b TZ
 1. Objekt trestného činu úvěrového podvodu
 2. Objektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu
 3. Pachatel trestného činu úvěrového podvodu
 4. Subjektivní stránka trestného činu pojistného podvodu
- VII. Komparace se slovenskou úpravou
- VIII. Základy úpravy podvodných jednání Evropských společenství
- IX. Trestní odpovědnost právnických osob v ČR a vybraných zemích
- X. Náměty *de lege ferenda*
- XI. Závěr

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala především Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc za jeho odbornou pomoc. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Michalu Vackovi, místopředsedovi Obvodního soudu pro Prahu 1, za konzultace ohledně mnou vybraného tématu.

I.

Úvod

V této práci jsem se pokusila podat ucelený výklad o majetkových trestných činech se zaměřením na podvodná jednání. Nešlo zde ani tak o hledání východisek pro jejich nová uplatnění, ale spíše právě o shrnutí problematiky podvodných jednání a podání ucelené informace o jejich vývoji, zařazení v současné české trestněprávní úpravě a porovnání s trestněprávní úpravou slovenskou a úpravou Evropské unie, vymezení a nakonec i jejich pojetí v připravované, dnes již zamítnuté, kodifikaci trestního práva. Tento pohled jsem zvolila z toho důvodu, že podvodná jednání, byť z počátku pouze ve formě trestného činu podvodu podle § 250 TZ, tvořila součást dnes platného trestního zákona č. 140/1961 Sb. již od jeho vzniku a v souvislosti s nimi bylo i velmi často judikováno. Přesto, že ustanovení o pojistném podvodu (§ 250a TZ) a ustanovení o úvěrovém podvodu (§ 250b TZ) jsou v porovnání s tzv. obecným ustanovením o podvodu podle § 250 TZ relativně mladá (do trestního zákona je zařadila až novela trestního zákona v roce 1997), byla jednání, která tato ustanovení porušují, postihována již před začleněním těchto zvláštních skutkových podstat do trestního zákona, byť podle jiných ustanovení trestního zákona. Nelze tedy říci, že by šlo o jednání zcela nová a nepoznaná.

Dále jsem se ve své práci zaměřila na vývoj a současnou úpravu trestní odpovědnosti právnických osob, která se v dnešní době stává stále častěji námětem různých odborných debat, a ve většině evropských zemích tvoří součást jednotlivých právních úprav. Právě proto, že podvodná jednání bývají ne zřídka páchána právnickými osobami, začlenila jsem do této práce také tuto problematiku.

V současné době se v souvislosti s podvodným jednáním dostává do popředí zejména otázka nových typů podvodných jednání, souvisejících s vývojem a

rozvojem společnosti. Mezi tato podvodná jednání bychom mohli zařadit nejen podvod subvenční, který je dnes obsažen v českém trestním zákonu v ustanovení o podvodu úvěrovém, ale dále také např. podvod leasingový, směnečný nebo šekový. Tyto typy jednání jsou v současné době postihovány podle jiných ustanovení trestního zákona, ale de lege ferenda by podle mého názoru bylo vhodné uvažovat o zařazení některých nových skutkových podstat do trestního zákona, které by přímo postihovaly tato jednání.

II.

Zařazení a vymezení majetkových trestných činů

Trestné činy proti majetku jsou podle platného trestního zákona č. 140/1961 Sb. zařazeny do jeho deváté hlavy zvláštní části a patří mezi tzv. trestné činy proti jednotlivci. Systematické začlenění trestných činů proti majetku do deváté hlavy zvláštní části trestního zákona je poplatné době, ve které vznikl dnes platný trestní zákon, kdy zájmy celku byly stavěny nad zájmy jednotlivce. Pořadí hlav zvláštní části je tak v podstatě určeno významem chráněných druhových objektů podle socialistické ideologie kolektivismu. Proto trestní zákon začíná ustanoveními o trestných činech namířených proti zájmům kolektivním, proti celé společnosti a teprve po nich následují trestné činy proti jednotlivci.

Trestné činy proti majetku chrání majetkové zájmy. Vedle vlastnictví jsou zde chráněna i jiná majetková práva a nerušené držení věci, přičemž rozsah chráněných zájmů je v jednotlivých ustanoveních různý. Trestní ochrana majetku je omezena pouze na určité typy jednání.

Právo vlastnit majetek je některými ústavními a mezinárodními dokumenty uváděno mezi základními lidskými právy (např. čl. 17 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 11 Listiny základních práv a svobod). Velkou změnou oproti dřívějšímu socialistickému pojetí je dnešní pojetí vlastnického práva, které má stejný zákonný obsah i stejnou trestněprávní ochranu (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Majetkové zájmy nejsou chráněny jen v ustanoveních hlavy deváté, ale i v ustanoveních některých dalších hlav trestního zákona, např. v ustanoveních

o trestných činech hospodářských, o trestných činech obecně nebezpečných, o trestných činech proti svobodě, proti lidskosti a v ustanoveních o trestných činech vojenských. Zvláště v oblasti podnikání mají trestné činy proti majetku nejbliže k trestným činům hospodářským, podle hlavy druhé zvláštní části trestního zákona. Jejich vztah není nijak přesně vymezen, a proto někdy v praxi vznikají problémy s možnými jednočinnými souběhy, nebo s určením, které ustanovení je speciální a má přednost před obecným.¹ Celkově můžeme shrnout, že u celé řady trestných činů, uvedených ve zvláštní části trestního zákona, bývá ochrana cizího majetku sekundárním objektem trestného činu, resp. jedním ze sekundárních objektů.

Skupinovým objektem trestných činů proti majetku jsou tedy majetkové zájmy. Objektem u většiny majetkových trestných činů je vlastnictví k věci. Mezi ustanovení týkající se ochrany majetku patří ustanovení § 250 TZ o trestném činu podvodu, § 250a TZ o trestném činu pojistného podvodu, § 250b TZ o trestném činu úvěrového podvodu a § 255 TZ a 255a TZ o trestném činu porušování povinnosti při správě cizího majetku. Majetkem se zde rozumí soubor všech majetkových hodnot, tj. nejen věci a pohledávky, ale i různá majetková práva (např. obchodní podíly).² Devátá hlava zvláštní části trestního zákona dále poskytuje ochranu práv věřitelů na uspokojení jejich pohledávek (tzv. úpadkové delikty), a to ustanoveními § 256a TZ o trestném činu zvýhodňování věřitele a § 256b TZ o trestném činu pletichy při řízení konkursním a vyrovnacím. V neposlední řadě trestní zákon chrání i některé zvláštní zájmy majetkové povahy (§ 249 TZ o tzv. furtum usus, tedy o trestném činu neoprávněného užívání cizí věci, § 249a TZ o trestném činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu a nebytovému prostoru, §

¹ Tak například ustanovení § 121 TZ o poškozování spotřebitele je zvláštním případem podvodu, stejně jako ustanovení trestného činu zkrácení daně a poplatku a podobné povinné platby podle § 148 TZ.

² Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rízman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

258 TZ o trestném činu zneužívání vlastnictví, § 251 a násl. TZ o trestném činu podílnictví a ustanovení § 252a TZ o trestném činu legalizace výnosů z trestné činnosti).

Předmětem útoku u majetkových trestných činů je většinou věc, a to zpravidla věc cizí. Výjimku tvoří ustanovení § 258 TZ, ustanovení § 256 odst. 1 písm. a) TZ a ustanovení § 256c TZ, kde jde o věc vlastní. Trestní zákon nerozlišuje věci movité a nemovité, nicméně některé útoky mohou, podle povahy trestného činu, směřovat pouze proti věci movité.³ Mezi předměty útoku patří podle ustanovení § 89 odst. 13 věta první TZ i elektrická energie, jaderná energie, parní energie a další podobné případy. Předmětem útoku mohou dále být i cenné papíry.

I když se devátá hlava zvláštní části trestního zákona nedělí na oddíly, právně a kriminologicky v ní můžeme z hlediska jednání a následku rozlišovat čtyři skupiny trestných činů, a to podle typu jednání pachatele:

- 1. jednání obohacovací (tvořené třemi základními typy obohacovacích jednání – krádež § 247 TZ, zpronevěra § 248 TZ, podvod § 250 TZ a zvláštní případy obohacovacích jednání v § 249b, § 250a, § 250b, § 250c, § 253 a § 254 TZ)
- 2. jednání poškozovací (základní poškozovací typ jednání poškozování cizí věci podle § 257 TZ a zvláštní případy v ustanoveních § 255, § 255a, § 256, § 256a, § 256b, § 256c, § 257a, § 257b a § 258 TZ)
- 3. tzv. furtum usus (neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 alinea 1 TZ)

³ Např. trestný čin krádeže podle § 247 TZ.

- 4. získávání prospěchu (kořistění) z trestného činu jiné osoby (podílnictví podle § 251 TZ, § 252 TZ a trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 252a TZ).⁴

Následkem majetkových trestných činů je způsobení škody. Výše škody má značný význam jednak pro stupeň společenské nebezpečnosti majetkových deliktů, ale také z hlediska jejich formálních znaků v základních i kvalifikovaných skutkových podstatách. Výše škody vychází z ceny, za kterou se věc v době a v místě činu obvykle prodává. Nelze-li ji zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo z nákladů na uvedení věci v předešlý stav. Mezi těmito přístupy platí hierarchie, druhý způsob je pouze podpůrný k prvnímu a třetí k druhému. Rozhodující pro výši škody není obohacení pachatele, ale hodnota o kterou byl majetek poškozeného zmenšen. Tak i v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR (č. 33/67-II Sb. rozh. tr.): „Rozsah škody způsobené trestným činem proti majetku je důležitým hlediskem pro stanovení stupně nebezpečnosti pro společnost. Při zjišťování výše škody je nutno vycházet vždy ze škody skutečné, tj. z částky představující majetkovou hodnotu, o kterou byl trestným činem majetek poškozeného zkrácen. Výše škody se stanoví podle ceny předmětu v době, kdy škoda vznikla;⁵ při odcizení věci starších a již použitých se přihlíží k okolnostem snižujícím jejich hodnotu.“

Samotné obohacení pachatele má význam pouze tam, kde je zákonným znakem, popřípadě znakem kvalifikované skutkové podstaty. S účinností od 1. ledna 2002 byly v trestním zákoně zakotveny přesné (pevné) peněžité částky, vyjadřující rozsah škody způsobené trestným činem, a to přímo do ustanovení § 89 odst. 11 TZ. Toto ustanovení platí také pro určení výše prospěchu a hodnoty věci a použije se dále při určování nákladů

⁴ Tak dělení v učebnici trestního práva Jelínek. J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

⁵ Tak v ustanovení § 443 zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, v platném znění.

k odstranění následků poškození životního prostředí. Rozsah škody způsobené trestným činem podle jednotlivých kategorií škod je následující:

- 1. škoda nikoliv nepatrná nejméně 5.000 Kč,
- 2. škoda nikoliv malá nejméně 25.000 Kč,
- 3. větší škoda nejméně 50.000 Kč,
- 4. značná škoda nejméně 500.000 Kč,
- 5. škoda velkého rozsahu nejméně 5.000.000 Kč.⁶

Zakotvením přesných peněžitých částek došlo k důslednému uplatnění principu „nullum crimen sine lege scripta, nullum crimen sine lege stricta“.

Pachatelem trestných činů uvedených v deváté hlavě zvláštní části trestního zákona může být zpravidla kdokoliv. Speciální subjekt se vyžaduje jen u některých skutkových podstat.⁷ U některých majetkových trestných činů je možné použití institutu „jednání za jiného“ podle ustanovení § 90 odst. 2 TZ. Tato zvláštní právní konstrukce (právní fikce) se však uplatní jen u trestných činů s omezeným okruhem pachatelů (nelze použít např. u trestného činu podvodu podle § 250 TZ).

Subjektivní stránka majetkových trestných činů záleží zpravidla v úmyslu. Úmysl musí pokrývat všechny znaky objektivní stránky trestného činu. Výjimkou je trestný čin podílnictví podle § 252 TZ, kde postačuje zavinění z nedbalosti, a trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255a TZ, kde je třeba alespoň vědomé nedbalosti. Vědomá nedbalost je jako alternativa vedle úmyslu uvedena i u trestného činu předlužení podle

⁶ Viz § 89 odst. 11 TZ.

⁷ Např. § 248 TZ – pachatelem může být pouze ten, jemuž byla věc svěřena, § 256a TZ – zde může být pachatelem pouze dlužník, který není schopen plnit své závazky, § 256b odst. 1 TZ – pachatelem zde může být jen konkursní věřitel nebo věřitel u vyrovnacího řízení.

§ 256c TZ. K okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby stačí nedbalost.

U majetkových trestných činů svolení poškozeného vylučuje protiprávnost jednání. Pachatel není trestně odpovědný, pokud se omylem domníval, že toto povolení má. Dodatečné svolení toho, kdo je k tomu oprávněn, tedy zpravidla vlastníka věci, stupeň nebezpečnosti pro společnost snižuje.⁸

Trestní sankce jsou u majetkových trestných činů odstupňovány od nejnižších, až k horní hranici 12 let odnětí svobody. Kromě odnětí svobody přichází v úvahu peněžitý trest (buď uložený samostatně nebo spolu s odnětím svobody) nebo propadnutí věci.

⁸ Tak v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 25/86 Sb. rozh., tr.

III.

Historický vývoj trestněprávní úpravy podvodného jednání

Trestní zákon z roku 1950 i původní znění dnes platného trestního zákona č. 140/1961 Sb. poskytovaly zvýšenou ochranu tzv. socialistickému majetku, který byl tvořen majetkem státu, družstev a společenských organizací. To se projevovalo v širším rozsahu skutkových podstat a zejména také v podstatně přísnějších trestních sankcích stanovených v jednotlivých ustanoveních. Tuto neodůvodněnou nerovnost v ochraně majetku odstranila až novela trestního zákona zákon č. 175/1990 Sb.

Pokud jde o další nedostatky původního znění trestního zákona č. 140/1961 Sb., přímo u majetkových trestných činů můžeme uvést např. skutečnost, že trestní sankce za majetkové trestné činy neodpovídaly typovému stupni společenské nebezpečnosti jednání. Šlo zejména o případy krádeže (§ 247 TZ), zpronevěry (§ 248 TZ) a podvodu (§ 250 TZ), a to v případě, kdy jimi byla způsobena škoda velkého rozsahu. Chybělo zde stanovení dalšího kvalifikačního znaku skutkových podstat, a to skutečnosti, že pachatel způsobil škodu velkého rozsahu, tedy chyběla další kvalifikovaná skutková podstata s odpovídající přísnější sankcí. Tento nepoměr se objevil až v průběhu platnosti právní úpravy, nikoliv již při přijetí trestního zákona. Je zřejmé, že při přijetí trestního zákona potřebám ochrany majetku v osobním vlastnictví plně vyhovovalo, že zákonodárce stanovil jako znak kvalifikované skutkové podstaty u trestných činů podle § 247, § 248 a § 250 TZ způsobení značné škody, jelikož výskyt škody velkého rozsahu byl u těchto trestných činů pouze sporadický.⁹ V průběhu doby však došlo k vývoji společnosti, změnily se společenské a hospodářské podmínky.

⁹ Tak Jelínek, J.: Otázky související s majetkovou škodou a typovou nebezpečností činu pro společnost, Socialistická zákonost, č. 6/1988.

Dalším nedostatkem příznačným pro majetkové trestné činy byly případy, kdy stupeň trestnosti majetkových trestných činů nekorespondoval stupni trestnosti nemajetkových trestných činů, i když tyto trestné činy mohou přitom chránit zájmy cennější, než jsou zájmy majetkové. Tento rozpor byl markantní zejména v případě skutkových podstat trestných činů zpronevěry a podvodu (§ 248 odst. 1 TZ, § 250 odst. 1 TZ).¹⁰

Obecně můžeme říci, že do roku 1989 nedošlo v ustanoveních trestního zákona o trestných činech majetkových, konkrétně u podvodného jednání, k výraznějším změnám. Jedinou skutkovou podstatou, která se týkala podvodného jednání, zůstával po celou dobu trestný čin podvodu podle § 250 TZ.

Nejvýznamnější novelou po roce 1989 se stal zákon Federálního shromáždění č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Tato novela stanovila základní zásadu, že všem druhům vlastnictví se poskytuje stejná trestněprávní ochrana. Další významnou změnou bylo stanovení hranice škod významných pro kvalifikaci činu pevnou peněžitou částkou, když do roku 1990 trestní zákon používal pouze obecných termínů, jejichž obsah a rozsah určovala judikatura. Judikatura se ovšem neměnila s ohledem na změny poměrů, což vedlo k faktickému zostřování trestní represe. Od roku 1990 byla tedy hranice škod významných pro kvalifikaci činu vyjádřena v příslušných skutkových podstatách obecným hodnotícím pojmem. U trestného činu podvodu podle § 250 TZ došlo ke změně znění celého ustanovení, kdy přibylo jako znak základní skutkové podstaty „způsobení škody nikoliv nepatrné na cizím majetku“. Do odstavce druhého byla zařazena kvalifikovaná skutková podstata, kterou pachatel naplnil, způsobil-li trestným činem škodu nikoliv malou. Konečně byl zařazen čtvrtý odstavec, jehož kvalifikovaná skutková podstata

¹⁰ Tak Jelínek, J.: Otázky související s majetkovou škodou a typovou nebezpečností činu pro společnost, Socialistická zákonnost, č. 6/1988.

vyjádřila postih podvodného jednání, byla-li jím způsobena škoda velkého rozsahu. Mimoto došlo ke zpřísnění trestních sazeb za trestný čin podvodu.

Další významnou novelou se stal zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon o přestupcích, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1994. Podle důvodové zprávy měla tato novela především reagovat na praktické problémy. Změny, které jí byly provedeny, byly různorodé povahy a různého významu a dosahu. Někde se jednalo pouze o změnu terminologie nebo o úpravu trestních sazeb beze změny kvalifikačních znaků skutkové podstaty, jinde zákonodárce nově stanovil, či upřesnil okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Jen výjimečně došlo novelou k vypuštění některých kvalifikačních znaků skutkové podstaty trestného činu. Významnější změny spočívaly v rozšíření dosahu stávajících skutkových podstat, anebo i v zakotvení zcela nových trestných činů. Změny provedené touto novelou lze rozdělit do dvou skupin, jednak „novoty“ obecné části trestního zákona a za druhé vlastní změny v příslušných ustanoveních o trestných činech majetkových (§ 247 – 258 TZ).

Pokud jde o změny v obecné části trestního zákona, novela zařadila do ustanovení § 89 odst. 3 TZ legální definici pojmu pokračování v trestném činu. Tento institut je důležitý pro aplikaci majetkových trestných činů, které jsou často páchany za okolností naplňujících znaky pokračování v trestném činu. Rozpor mezi do té doby chápaným pokračováním v trestném činu a novou legální definicí byl v tom, že nová zákonná úprava položila výslovně důraz na blízkou souvislost v předmětu útoku, čímž zúžila obsah pojmu, jak byl chápán teorií do té doby.¹¹ Pro pokračování v trestném činu byla důležitá dále změna ustanovení § 12 odst. 11 TR, která nahradila do té doby přijímanou praxi, podle které mezníkem, který ukončoval skutek záležející v pokračování v trestné činnosti, bylo vyhlášení rozsudku či usnesení. Novým mezníkem se stalo

¹¹ Tak Jelínek, J.: Majetkové trestné činy po novele trestního zákona v roce 1993, Právo a podnikání, č. 3.

sdělení obvinění obviněnému. Pojem „pokračování“ v ustanovení § 89 odst. 3 TZ nahradil dřívější definici termínu „výdělečně“, který byl vypuštěn nejen zde, ale i jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby u řady majetkových trestných činů.¹² Závažné důsledky pro majetkové trestné činy měla změna ustanovení § 89 odst. 14 TZ, které obsahuje výkladové pravidlo týkající se škody způsobené trestným činem. Novela z roku 1993 reagovala na růst cen a mezd, podle nichž se v ustanovení § 89 odst. 14 TZ stanovil konkrétní rozsah škody způsobené trestným činem. Trestní zákon používá na některých místech kromě pojmu „škoda“ ještě další hodnotící pojmy, například „větší rozsah“, „značná újma“, „újma velkého rozsahu“ apod. Tam, kde lze obsah a rozsah pojmu vyjádřit v penězích a při jejich určení nehrají roli jiné okolnosti, se praxe začala řídit právě hledisky uvedenými v § 89 odst. 14 TZ. Dále novela z roku 1993 zvýšila horní hranici sazby peněžitého trestu v závislosti na růstu cen od poslední trestněprávní úpravy.

Změnou ve zvláštní části trestního zákona se stalo již zmíněné odstranění znaku „výdělečně“ ze skutkové podstaty majetkového trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 TZ v souvislosti s jeho vypuštěním z obecné části trestního zákona. U některých trestných činů byly novelou zvýšeny trestní sazby a v některých případech novela trestního zákona změnila i předchozí konstrukci znaků základních skutkových podstat.¹³ Do trestního zákona byl novelou zařazen nový trestný čin neoprávněného držení platební karty, ustanovení § 249b TZ, který spáchá ten, kdo si neoprávněně opatří platební kartu jiného nebo předmět způsobilý plnit její funkci.¹⁴

V letech 1997 až 1999 byl trestní zákon novelizován celkem čtrnáctkrát a trestní řád celkem pětkrát. Přijaté změny byly různého charakteru a různé

¹² Viz již zmíněné ustanovení § 250 odst. 3 TZ.

¹³ Viz ustanovení trestných činů podle § 247 TZ o krádeži, § 251 TZ o podílnictví, § 256 TZ o poškozování věřitele, § 249a TZ o neoprávněném zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru.

¹⁴ Tak Jelínek, J.: Majetkové trestné činy po novele trestního zákona v roce 1993, Právo a podnikání, č. 26.

důležitosti. Ve zvláštní části zákonodárce reagoval na nové formy trestné činnosti, a to zejména u trestných činů hospodářských. Pokud jde o vývoj trestných činů proti majetku, novela trestního zákona zpřísnila dosavadní ustanovení § 249b TZ o neoprávněném držení platební karty tím, že připojila bližší a přesnější charakteristiku předmětu. Dále zákonodárce upřesnil dikci současné obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 TZ tak, že rozšířil výčet znaků objektivní stránky trestného činu o případ, kdy pachatel úmyslně zamlčí podstatné skutečnosti. Podle nové úpravy tak k trestnosti pachatele postačí, že zamlčí podstatné skutečnosti.¹⁵

V roce 1997 byl novelou trestního zákona zák. č. 253/1997 Sb. dále rozšířen postih podvodného jednání o dvě nové, speciální skutkové podstaty podvodu, a sice o podvod pojistný podle § 250a TZ a o podvod úvěrový podle § 250b TZ. Podnětem ke změně zákonné úpravy se podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely trestního zákona stala okolnost, že podvodný úmysl se ne vždy podařilo prokázat. V případě, že se nepodařilo prokázat podvodný úmysl pachatele, bylo možné i podle předchozí právní úpravy některé případy postihnout podle ustanovení § 209 TZ o tzv. nemajetkovém podvodu (trestný čin poškozování cizích práv). Ochrana poskytovaná tímto ustanovením se však jevila jako nedostatečná s ohledem na nízkou trestní sazbu. Před rokem 1997 dále nebylo možno postihnout všechny případy, kdy se pachatel dopustil jednání, které teprve směřovalo k podvodnému obohacení. Mnohdy nebylo možno stíhat osobu, která se takového jednání dopustila, ani pro pokus či přípravu podvodu dle § 250 TZ. O podvod šlo jen tehdy, pokud vyvolání nebo využití omylu směřovalo ke zmenšení majetku, které mělo přinést obohacení pachatele nebo jiného. Velice obtížně se prokazovalo, že pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začal uskutečňovat své jednání. Pokud pachatel pojal úmysl nevrátit zapůjčenou finanční částku až v průběhu svého jednání nebo dodatečně, nedopustil se podvodu podle § 250 TZ. Výhodou nové

¹⁵ Tak Jelínek, J: Trestní právo, Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde, Praha 2000.

právní úpravy se tedy stalo, že zjednodušila dokazování u nově přijatých skutkových podstat, neboť při zatajení informací již není třeba prokazovat, že druhá strana jednala v omylu, resp. že pachatel o tomto omylu věděl.¹⁶ K trestnosti pachatele nyní postačuje, že „využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti“.

Novely přijaté v průběhu dalších let až do současné doby již ustanovení o majetkových trestných činech, resp. ustanovení o podvodných jednáních (§ 250, § 250a, § 250b TZ), nijak významně nezměnily. Můžeme tedy shrnout, že nejvýznamnější změnou se zřejmě stala novela trestního zákona zák. č. 253/1997 Sb., která do trestního zákona zařadila dvě nové skutkové podstaty podvodného jednání, a to ustanovení o trestných činech pojistného a úvěrového podvodu.

¹⁶ Tak Jelínek, J: Trestní právo, Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde, Praha 2000.

IV.

Trestný čin podvodu § 250 TZ

§ 250

Podvod

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoliv malou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo

b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

Ustanovení trestného činu podvodu, podle § 250 TZ bylo po dlouhou dobu jediné ustanovení týkající se podvodného jednání, které trestní zákon obsahoval. Teprve novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. byly zakotveny dvě zvláštní kazuistické skutkové podstaty trestných činů pojistného podvodu (§ 250a TZ) a úvěrového podvodu (§250b TZ), která jsou ve vztahu speciality k trestnému činu podvodu podle § 250 TZ. I přes tento fakt, zůstává skutková podstata trestného činu podvodu podle § 250 TZ jedním ze základních ustanovení, s nímž se setkáváme při páchání trestné činnosti v oblasti tzv. finanční kriminality, ze kterou považujeme především trestnou činnost ve sféře

bankovníctví, včetně spořitelních a úvěrních družstev (družstevních záložen), kapitálového trhu a působnosti investičních společností, investičních, podílových a penzijních fondů.

1. Objekt trestného činu podvodu

Objektem trestného činu podvodu je majetek, a to majetek cizí, přičemž cizím majetkem se rozumí majetek, který nenáleží pachateli, nebo nenáleží výlučně jemu.¹⁷ Mezi majetek nepatří pouze věci, ale i pohledávky a jiná majetková práva. Ochrana majetkových práv je poskytována bez ohledu na druh a formu vlastnictví. Trestný čin podvodu je v poměru subsidiarity k trestným činům pojistného a úvěrového podvodu (§ 250a a § 250b TZ), které jsou tak k trestnému činu podvodu ustanoveními speciálními.

2. Objektivní stránka trestného činu podvodu

Objektivní stránku trestného činu podvodu naplní pachatel tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu, nebo mu zamlčí podstatné skutečnosti.¹⁸ Tato osoba pak v důsledku svého omylu (neznalosti podstatných skutečností) provede majetkovou dispozici, kterou na cizím majetku vznikne škoda nikoliv nepatrná. Mezi omylem podváděné osoby (může jí být kdokoliv, i např. dítě) a majetkovou dispozicí, kterou provede oklamáný, stejně jako mezi škodou u poškozeného a obohacením pachatele, popř. jiné osoby, musí být příčinná souvislost. Podvodem je i pokud by poškozený učinil stejnou dispozici z jiného důvodu, aniž by se mýlil.¹⁹ Pokud vyvolání nebo využití omylu nesměřuje ke zmenšení majetku, kterým se obohatí pachatel nebo jiná osoba, nejde o omyl. Podvodné jednání, tj. uvedení v omyl nebo využití omylu, nemusí směřovat jen vůči poškozenému, ale může být namířeno i vůči jiné osobě. Podvod je dokonán

¹⁷ Např. majetek ve spoluvlastnictví pachatele a dalších osob.

¹⁸ Viz ustanovení § 250 odst. 1 TZ.

¹⁹ Např. podvodem je jednání podnikatele spočívající ve vylákání peněz od jiného podnikatele pod nepravdivým příslibem výhodného obchodu, přestože tento podvedený podnikatel jinak zamýšlel tyto peníze poskytnout do společného podnikání, anebo mu je hodlal předat jako tzv. provizi za dobré vzájemné vztahy v minulosti.

obohacením pachatele nebo jiného. Jako pokus by bylo možno posoudit jednání, jímž pachatel po uvedení jiného v omyl nedokonal obohacení, tak i jednání, jímž se pachatel teprve pokusil někoho jiného uvést v omyl.²⁰ Nezpůsobilý pokus trestného činu (pokus na nezpůsobilém předmětu útoku nebo nezpůsobilými prostředky) není bez dalšího trestný. Trestnost takového pokusu se posuzuje podle materiálního hlediska, tj. v závislosti na stupni společenské nebezpečnosti ve vztahu ke konkrétnímu činu.²¹

Omyl je vykládán jako rozpor mezi představou a skutečností. Je jím i situace pokud někdo o určité důležité okolnosti nemá žádnou představu. Může se týkat okolností minulých, přítomných i budoucích, vnějšího nebo vnitřního světa. Pachatel však musí o omylu jiného vědět již v době, kdy dochází k jeho obohacení. Stačí, aby omyl byl jedním z důvodů majetkové dispozice. Tuto dispozici může provést i osoba nezpůsobilá k právním úkonům. Pokud si pachatel uvědomí omyl jiného až dodatečně, nejde o trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 TZ, ale o trestný čin zatajení věci podle ustanovení § 254 TZ.²²

Uvedení v omyl se děje lstivým jednáním, předstíráním okolností v rozporu se skutečným stavem,²³ může být spácháno konáním, opomenutím i konkludentním jednáním (např. konzumace jídel a nápojů v restauraci s úmyslem nezaplatit²⁴, jízda bez jízdenky autobusem nebo vlakem²⁵). Není-li zvykem si ověřovat pravdivost informace, pak k uvedení v omyl postačí pouhá nepravdivá

²⁰ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

²¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 3/2004-T 667 Sb. rozh. tr.

²² Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 18/1980 Sb. rozh. tr.

²³ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 45/1996 Sb. rozh. tr. – předložení nekrytých šeků k vyplacení v peněžním ústavu s vědomím, že na příslušný účet nebude poskytnuto v brzké době náležité krytí.

²⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 57/1978 Sb. rozh. tr..

²⁵ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 46/1981 Sb. rozh. tr..

informace.²⁶ Součástí podvodného jednání může být i klamavá reklama nebo klamavé označení zboží a služeb.²⁷ Uvedení v omyl je možné i zásahem do programového vybavení počítače, či jinou operací na počítači, zásahem do elektronického nebo jiného technického zařízení i do předmětů sloužících k jeho ovládnutí, či využití takové operace anebo zásahu provedeného jiným. Nicméně i nadále zůstává podmínkou omyl určité fyzické nebo právnické osoby, nikoli technického zařízení. Zařízení je pouze prostředkem k uvedení v omyl.²⁸ Příkladem může být neoprávněný zásah do technického zařízení výherního hracího přístroje umožňující na tomto přístroji hru bez vsazení jinak k tomu potřebné finanční částky.²⁹

Skutečnost, že vypůjčitel nesplnil svůj závazek k vrácení peněz ve sjednané lhůtě, ač tak mohl učinit, ještě nedokazuje, že uvedl zapůjčitele v omyl, aby se ke škodě jeho majetku obohatil ve smyslu ustanovení § 250 odst. 1 písm. a) TZ. Jestliže teprve po uzavření půjčky peněz vznikly překážky, které bránily vypůjčiteli splnit závazek z půjčky a které nemohl v době uzavření půjčky ani předvídat, když jinak byl tehdy schopen závazek splnit, nebo jestliže byl sice schopen peníze vrátit ve sjednané lhůtě, ale z různých důvodů vrácení peněz odkládal, nebo dodatečně pojal úmysl peníze vůbec nevrátit, pak nelze jeho jednání vůbec považovat za trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 písm. a) TZ.³⁰

Při využití omylu pachatel sám nepřispěl k vyvolání omylu, ale jednal v příčinné souvislosti tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného

²⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 1/2004-T 648 Sb. rozh. tr.: „Možnost podvedené osoby, aby si sama zjistila skutečný stav věci, bez dalšího nevylučuje, aby její jednání bylo ovlivněno jednáním pachatele trestného činu podvodu podle § 250 TZ, který podvedeného uvede v omyl, využije jeho omylu nebo mu zamlčí podstatné skutečnosti. O podvodné jednání jde tudíž i v případě, jestliže podvedený je schopen zjistit nebo ověřit si skutečný stav rozhodných okolností, avšak je ovlivněn působením pachatele ve formě podání nepravdivých informací, takže si je v důsledku pachatelova jednání neověří vůbec, nebo tak neučiní včas.“

²⁷ Ustanovení o klamavé reklamě podle § 45 Obchodního zákoníku, o klamavém označení zboží a služeb podle § 46 Obchodního zákoníku.

²⁸ Viz ustanovení § 89 odst. 18 TZ.

²⁹ Viz rozh. Nejvyššího soudu ČR č. 16/2002 Sb. rozh. tr.

³⁰ Viz rozh. Nejvyššího soudu ČR č. 54/67 Sb. rozh. tr.

obohatit. Není nutné, aby jiného v jeho omylu utvrzoval, nebo aby ztěžoval odhalení omylu.³¹

Zamlčení podstatných skutečností je zvláštním případem omylu způsobeným opomenutím pachatele, který neuvede skutečnosti, bez nichž by nedošlo k majetkové dispozici vůbec, nebo podstatně jiným způsobem, tedy pokud jsou tyto informace rozhodující nebo zásadní pro jednání poškozeného.³² Důležité je zamlčení podstatných informací pachatelem, tedy není nutné prokazovat, že druhá strana jednala v omylu.³³

Obohacením se rozumí neoprávněné rozmnožení majetku pachatele, nebo někoho jiného, ať již jeho rozšířením nebo ušetřením nákladů, které by jinak byly z majetku pachatele nebo jiného vynaloženy. Toto obohacení musí být tedy neoprávněné a nemusí se shodovat se škodou způsobenou poškozenému.³⁴ Jak bylo judikováno v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 18/91 Sb. rozh. tr.: „Zákonný znak obohacení jiného, uvedený v ustanovení § 250 odst. 1 trestního zákona, je naplněn i obohacením blíže neurčené osoby nebo skupiny osob.“ Pro toho, kdo se obohátí, musí být majetkové zvýhodnění neoprávněné. Jestliže někdo vylákal majetkové plnění, na něž měl právní nárok, nejde o podvod. Zakrývá-li podvodné jednání jinou majetkovou trestnou činnost, nejde o trestný čin podvodu. Toto jednání není samostatně trestné, ale je pouze součástí základního majetkového deliktu. U jiné osoby než pachatele by mohlo založit

³¹ Tak dělení v učebnici trestního práva Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

³² Viz např. rozh. Nejvyššího soudu ČR č. 36/2006 Sb. rozh. tr., sp.zn. 8 Tdo 833/2005: „Podvodné jednání prodávajícího spočívající v zamlčení podstatných skutečností není vyloučeno v souvislosti s prodejem bytu ani tehdy, když sice prodávající umožní kupujícímu (poškozenému) prohlídku prodávajícího bytu, při níž ovšem objektivně nelze zjistit takové závažné vady (např. zdravotní závadnost bytu), pro které by ke koupi bytu nedošlo vůbec, anebo by se uskutečnila za odlišných podmínek, přičemž prodávající tyto skutečnosti poškozenému neuvede, popřípadě za účelem jejich zatajení učiní i zásah do určitých písemností příslušných orgánů státní správy (např. odstraní údaje o zdravotní závadnosti bytu obsažené ve sdělení příslušného stavebního úřadu).“

³³ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

³⁴ Tak v učebnici trestního práva Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

trestný čin podílnictví nebo nadřování. Získá-li pachatel trestným činem podvodu podle §250 TZ určitou věc a převede ji na jinou osobu, je třeba považovat toto jednání za součást původního podvodného jednání. Nejde tedy o další skutek, jelikož pachatel už sebe ani jinou osobu dále neobohacuje.

Škodou na cizím majetku je újma majetkové povahy, která se skládá ze zmenšení majetku (*damnum emergens*) a ušlého zisku (*lucrum cessans*),³⁵ tedy to, o co by jinak majetek byl zvětšen. Obsahem škody může být peněžitá částka, věc, konání nebo opomenutí, které má určitou majetkovou hodnotu. O škodu se bude jednat i v tom případě, že pokud věc nebude mít dohodnuté vlastnosti a nebude ji tak možné použít pro zamýšlený účel, pro který byla nabízena a kupována, a to i v tom případě, že zaplacená cena odpovídá skutečné hodnotě věci.³⁶ K naplnění skutkové podstaty v ustanovení trestného činu podvodu §250 odst. 1 TZ postačí škoda nikoliv nepatrná. Při závěru o výši škody způsobené na cizím majetku trestným činem podle § 250 odst. 1 písm. a) TZ, spáchaného vylákáním věci podvodným slibem zaplacení dohodnuté částky, je nutno vycházet ze skutečné hodnoty věci, nikoli z výše dohodnuté částky.³⁷ V ustanovení § 250 odst. 2 TZ se vyžaduje způsobení škody nikoliv malé, tedy v částce alespoň Kč 25.000,--. Způsobení značné škody nebo jiného zvlášť závažného následku vyžaduje ustanovení § 250 odst.3 písm. b) TZ, což je škoda v částce nejméně Kč 50.000,--. Škoda velkého rozsahu, tedy nejméně Kč 500.000,--, se vyžaduje pro naplnění kvalifikované skutkové podstaty v ustanovení § 250 odst. 4 TZ.

Pokud jde o místo spáchaní trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 TZ, je jím jednak místo, kde se pachatel dopustil jednání, jímž někoho uvedl v omyl,

³⁵ Tak učebnice trestního práva Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné, Zvláštní část*, Linde, Praha 2005.

³⁶ Tak v komentáři k trestnímu zákonu: Šámal, P., Púry F., Rízman, S.: *Trestní zákon*, 6. vydání, Beck, Praha 2004.

³⁷ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 42/90 Sb. rozh. tr.

dále místo, kde vznikla škoda, a také místo, kde se pachatel obohatil.³⁸ Trestný čin podvodu podle § 250 TZ tak patří mezi distanční delikty.

Dílčím útokem ve smyslu § 89 odst. 3 TZ je nutno rozumět nejen samotné jednání – projev vůle pachatele ve vnějším světě, které naplňuje tento znak objektivní stránky skutkové podstaty určitého stejného trestného činu, ale i naplňování ostatních znaků jeho skutkové podstaty. Každý dílčí útok totiž musí mít všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, o jehož pokračování má jít. U trestného činu podvodu podle § 250 TZ je za dílčí útok nutno považovat i naplňování následku, který vznikl v příčinné souvislosti s dílčím jednáním. Jestliže je na základě nepravdivého formuláře předloženého pachatelem vyplácena určitá dávka, na kterou by v případě uvedení správných údajů neměl pachatel nárok, vzniká následek trestného činu podvodu podle § 250 TZ spáchaného tímto útokem škoda na cizím majetku, jakož i obohacení pachatele postupně po dobu, po kterou byly na podkladě nepravdivého formuláře vypláceny jednotlivé dávky. Tento útok není časově ukončen doručením nepravdivého formuláře plátcí dávek, ale až převzetím takové výplaty. Z takového časového vymezení útoku je nutno vycházet při hodnocení, zda další útok spočívající v předložení nového nepravdivého formuláře a pobírání dávek je v časové souvislosti s předcházejícím útokem ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 TZ.³⁹

3. Pachatel trestného činu podvodu

Pachatelem trestného činu podvodu podle § 250 TZ může být kdokoliv. Je jím osoba, která vyvolala, nebo využila omyl jiné osoby, nebo zamlčela podstatné skutečnosti. Nemusí to být tatáž osoba, která byla obohacena. U trestného činu podvodu tedy mohou vystupovat celkem čtyři osoby, a to pachatel, osoba

³⁸ Ustanovení § 18 odst. 1 TŘ a dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 53/1994 Sb. rozh.tr.

³⁹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 3/2001 Sb. rozh. tr.

jednající v omylu, poškozený a ten, kdo se obohatil.⁴⁰ Těmito osobami mohou být, až na pachatele, i právnické osoby. Má-li být uvedena v omyl právnická osoba, musí pachatel uvést v omyl fyzickou osobu, která je v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení. Právnická osoba jedná tedy v omylu, jestliže je uveden v omyl její statutární orgán, jiný pracovník nebo člen právnické osoby, který je, nebo by byl v dané věci oprávněn učinit příslušný právní úkon. Omyl právnické osoby může spočívat i v tom, že v důsledku podvodného jednání fyzická osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení neví o všech rozhodných skutečnostech, anebo že neví o úkonu učiněném jménem právnické osoby vůbec, protože jej místo oprávněné osoby učiní jiný pracovník (člen) právnické osoby, který k tomu není oprávněn. Právnickou osobu může uvést v omyl nejen osoba zvenčí (mimo struktury této právnické osoby), ale též takový její člen nebo pracovník, který sám není v dané věci oprávněn jednat sám bez součinnosti další oprávněné osoby, pokud však uvádí v omyl osobu oprávněnou v této věci jednat jménem právnické osoby nebo za ni.⁴¹ Velmi dobrým příkladem na uvedení v omyl právnické osoby, který může spočívat i v tom, že na základě podvodného jednání zaměstnance banky ve spojení s osobami stojícími vně banky fyzická osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby nebo v její zastoupení neví o všech rozhodných skutečnostech.

V souvislosti s činností bank, investičních společností, investičních a penzijních fondů, přichází v úvahu právní kvalifikace podle § 250 TZ

⁴⁰ Tak rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 5/2002 Sb. rozh. tr.: „Na podvodu mohou být zainteresovány celkem čtyři osoby: pachatel, osoba jednající v omylu, osoba poškozená a osoba obohacená. Kromě pachatele může jít u ostatních osob také o právnické osoby. Má-li být trestný čin podvodu spáchán s využitím omylu (nebo neznalosti všech podstatných skutečností) právnické osoby, musí jednat v omylu (resp. s uvedenou neznalostí) fyzická osoba, která je, nebo by byla v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení.“

⁴¹ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Půry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

především ve vztahu k dalším osobám, nikoliv k akcionářům nebo věřitelům těchto právnických osob. Jako podvod vůči některým akcionářům těchto právnických osob by např. bylo možné hodnotit některé případy fingovaného zvyšování základního kapitálu, jehož účelem je posílení pozice některých akcionářů vůči ostatním a tomu odpovídající vyšší podíl na případném zisku, nebo umělé snižování vykazovaného zisku „přeléváním“ jeho části do spřízněných společností za účelem dosažení co nejnižší dividendy ostatních akcionářů. Velmi často se v praxi vyskytuje tzv. tunelování investičních společností, investičních a podílových fondů, v rámci něhož dochází k odčerpávání likvidních akcií z fondu a jejich pozdějšímu prodeji ve prospěch osob stojících mimo takový fond.

V ustanovení § 250 odst. 3 TZ se vyskytuje pojem člen organizované skupiny. Organizovanou skupinou se rozumí sdružení více osob, v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivými členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení činu a tím i jeho nebezpečnost pro společnost. Skupina nemusí mít trvalý charakter, postačí i provedení jen jediného útoku. Ve vztahu ke znaku kvalifikované skutkové podstaty „člen organizované skupiny“ je třeba z povahy věci úmysl.⁴²

4. Subjektivní stránka trestného činu podvodu

Subjektivní stránka základní skutkové podstaty v ustanovení § 250 odst. 1 TZ vyžaduje úmysl, který se musí vyskytovat již v době jednání pachatele. Pro naplnění kvalifikovaných skutkových podstat v ustanoveních § 250 odst. 2, 3 a 4 TZ postačí nedbalost, která však musí být v příčinné souvislosti s podvodným jednáním pachatele.

⁴² Viz § 250 odst. 3 písm. a) TZ.

Nejde ještě o podvod, pokud dlužník řádně a včas nesplní svůj závazek vůči věřiteli, nastanou-li skutečnosti, které mu brání splnit závazek dodatečně.⁴³ O podvod by šlo v tom případě, pokud by dlužník v době uzavírání smlouvy, popřípadě v době získávání majetkového plnění na jejím podkladě, byl přinejmenším srozuměn s tím, že svůj závazek nesplní vůbec nebo ve smluvené lhůtě, a že tím uvedl věřitele v omyl, aby se k jeho škodě obohatil.

Jak již bylo uvedeno, skutečnost, že vypůjčitel nesplnil svůj závazek k vrácení peněz ve sjednané lhůtě, ač tak mohl učinit, ještě nedokazuje, že uvedl zapůjčitele v omyl, aby se ke škodě jeho majetku obohatil ve smyslu ustanovení § 250 odst. 1 písm. a) TZ. K naplnění zákonných znaků subjektivní stránky trestného činu podvodu podle citovaného ustanovení se v tomto případě vyžaduje, aby bylo prokázáno, že pachatel již v době půjčky peněz jednal v úmyslu vypůjčené peníze vůbec nevrátit nebo nevrátit je ve smluvené lhůtě, nebo jednal alespoň s vědomím, že peníze ve smluvené lhůtě nebude moci vrátit a že tím uvádí zapůjčitele v omyl, aby ke škodě jeho majetku se obohatil. Jestliže teprve po uzavření půjčky peněz vznikly překážky, které bránily vypůjčiteli splnit závazek z půjčky a které nemohl ani předvídat, když jinak byl tehdy schopen závazek splnit, nebo jestliže byl sice schopen peníze vrátit ve sjednané lhůtě, ale z různých důvodů vrácení peněz odkládal, nebo dodatečně pojal úmysl peníze vůbec nevrátit, pak jeho jednání nelze považovat za trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 písm. a) TZ.⁴⁴

Zvláštními případy jednání podvodného charakteru jsou trestné činy poškozování spotřebitele podle ustanovení § 121 TZ, ustanovení § 148 TZ o zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby, pojistný podvod podle § 250a TZ a úvěrový podvod ustanovení § 250b TZ a ustanovení § 250c TZ o provozování nepoctivých her a sázek. Z toho důvodu zde není možný

⁴³ Tak v učebnici trestního práva Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

⁴⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 54/67 Sb. rozh. tr.

jednočinný souběh s trestným činem podvodu podle § 250 TZ. Tyto trestné činy jsou k němu ve vztahu speciality. Jednočinný souběh trestného činu podvodu podle § 250 TZ je naopak možný s trestným činem padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 alinea druhá TZ.⁴⁵ Nemajetkový podvod je postihován podle § 209 TZ jako poškozování cizích práv. Od trestného činu podvodu podle § 250 TZ je dále důležité odlišovat trestný čin poškozování věřitele podle § 256 TZ, když jednání pachatele směřující ke zmaření uspokojení věřitele učiněné až v době existence závazkového vztahu, a nikoliv v době jeho vzniku, může vykazovat pouze znaky skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 TZ, a ne trestného činu podvodu podle § 250 TZ, byť by šlo o jednání mající podvodný charakter.⁴⁶

V praxi se v současné době vyskytují velmi často formy trestného činu podvodu podle § 250 TZ v oblasti tzv. finanční kriminality. O podvod na úkor banky, která byla uvedena v omyl by mohlo jít např. za situace, kdy řadový pracovník banky padělá rozhodné dokumenty pro poskytnutí některého bankovního produktu tak ⁴⁷, že smlouva o poskytnutí takového produktu je uzavřena a peněžní plnění je poskytnuto bez vědomí vedoucího pobočky. Pokud by vedoucí pobočky v tomto případě věděl, o všech rozhodných skutečnostech, a přesto by umožnil, aby bylo poskytnuto plnění, o podvod by nemohlo jít, protože banka, jejímž jménem nebo v jejímž zastoupení byl v dané věci oprávněn jednat právě a jen vedoucí pobočky, nebyla uvedena v omyl. To platí, pokud vedoucí není povinen za takové situace žádat o schválení svého právního úkonu jiné orgány banky.⁴⁸ Dalším případem vyvolání omylu třetích osob za součinnosti banky jsou podvody s tzv. depozitními certifikáty, bankovními garancemi a jinak nazvanými dokumenty, které mají vyvolat zdání, že byly vydány bankami jako potvrzení toho, že u nich má určitý podnikatel uloženy

⁴⁵ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze č. 23/1995 Sb. rozh. tr.

⁴⁶ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 To 65/02.

⁴⁷ S výjimkou smlouvy o úvěru, kde by se jednalo o trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b TZ.

⁴⁸ Šámal, P.: K trestnému činu podvodu podle § 250 TrZ a některým souvisejícím rozhodnutím, zejména v oblasti finanční kriminality, Bulletin advokacie, č. 8/2002.

v bankovní úschově cenné papíry značné nominální hodnoty, nebo jiné majetkové hodnoty, jejichž skutečná cena je ovšem velmi nízká až nulová.

S ustanovením o trestném činu podvodu podle § 250 odst. 4 TZ souvisí ustanovení o nepřekážení trestnému činu podle § 167 TZ, které postihuje případ, kdy se někdo hodnověrným způsobem doví, že jiný připravuje nebo páchá mimo jiné i trestný čin podvodu podle § 250 odst. 4 TZ a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí.⁴⁹

Dalším ustanovením trestního zákona, které souvisí s ustanovením podle § 250 odst. 4 TZ o trestném činu podvodu je ustanovení § 62 odst. 1 TZ, které stanoví, že osoba odsouzená pro trestný čin podvodu podle § 250 odst. 4 TZ může být podmíněně propuštěna až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

Na trestný čin podvodu podle § 250 TZ se vztahuje i ustanovení § 163a TR. Podle tohoto ustanovení je k trestnímu stíhání pro trestný čin podvodu podle § 250 TZ proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh),⁵⁰ třeba souhlasu poškozeného.⁵¹

Nepřesáhne-li způsobená škoda částku Kč 5.000,--, dopustí se pachatel pouze přestupku proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., Zákon o přestupcích, v platném znění, způsobí-li škodu na cizím majetku podvodem nebo se o takové jednání alespoň pokusí.

⁴⁹ Trestní odpovědnost je v tomto případě vyloučena podle § 167 odst. 2 TZ, pokud nešlo trestnému činu zabránit bez značných nesnází, nebo aniž by pachatel sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání. Toto podle odst. 3 uvedeného ustanovení neplatí u určitých trestných činů.

⁵⁰ Viz § 100 odst. 2 TR.

⁵¹ Ustanovení § 163a TR se však nepoužije v případě, pokud byla-li trestným činem způsobena smrt.

V.

Trestný čin pojistného podvodu § 250a TZ

§ 250a

Pojistný podvod

(1) Kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Stejně bude potrestán kdo úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitý trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu nikoliv malou.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny

b) způsobí-li takovým činem na cizím majetku značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu velkého rozsahu.

Tato speciální skutková podstata pojistného podvodu byla zařazena do trestního zákona jeho novelou zákonem č. 253/1997 Sb., aby tak doplnila obecnou skutkovou podstatu podvodu podle § 250 TZ. Trestný čin pojistného podvodu se tak dostal do poměru speciality k obecnému ustanovení o podvodu podle § 250 TZ.⁵² Touto změnou bylo reagováno na důkazní obtíže při prokazování podvodného úmyslu podle předešlé právní úpravy a dále na to, že nebylo dříve

⁵² Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 21/2003 – T 495 Sb. rozh. tr.: „Znaky obecného trestného činu podvodu podle § 250 TZ jsou obsaženy ve skutkové podstatě pojistného podvodu podle § 250a odst.2, 5 TZ, kde jsou rozšířeny o znaky specifické, vyjadřující zvláštní povahu tohoto typu podvodu, který je tím ve vztahu speciality k obecné skutkové podstatě podvodu.“

možné postihnout některá jednání směřující k podvodnému obohacení jako vývojové stadium trestného činu podvodu.

1. Objekt trestného činu pojistného podvodu

Objektem trestného činu pojistného podvodu je ochrana řádného sjednávání pojistných smluv a poskytování plnění z nich a proto v konečném důsledku cizí majetek. Majetku, v tomto případě cizímu, se zde poskytuje trestněprávní ochrana v užším rozsahu než u obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 TZ, a to jen před specifickými útoky v rámci majetkových vztahů vyplývajících z pojištění.⁵³

Pojištění představuje určitý způsob zabezpečení proti následkům vyvolaným skutečností předpokládanou pojistným nebezpečím nebo pojistným rizikem.⁵⁴ Obsah pojištění tvoří souhrn práv a povinností účastníků pojištění, kterými jsou pojistitel (zpravidla pojišťovna ve formě akciové společnosti), pojistník a pojištěný.⁵⁵ Principem pojištění je sdružení pravidelně placených malých částek od velkého počtu subjektů, s cílem zajistit dostatek financí na úhradu nenadálé individuální škody. Ekvivalence mezi vyplacenými pojistnými plněními a vybraným pojistným se dosahuje globálně.⁵⁶

2. Objektivní stránka trestného činu pojistného podvodu

Objektivní stránka pojistného podvodu záleží v tom, že pachatel při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčí, nebo

⁵³ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

⁵⁴ Tento majetkový závazkový vztah je upravený v zákoně č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě.

⁵⁵ Občanský zákoník rozlišuje dvě základní formy pojištění, a to pojištění smluvní, které vzniká a trvá na základě pojistné smlouvy (tento druh pojištění může být předmětem trestného činu jak podle § 250a odst. 1 TZ, tak i podle § 250a odst. 2 TZ), a pojištění zákonné, které vzniká a trvá automaticky na základě skutečnosti stanovené právním předpisem bez projevu vůle jeho účastníků (tento druh pojištění může být předmětem pouze trestného činu podle § 250a odst. 2 TZ).

⁵⁶ Viz rozh. Ústavního soudu ČR č. 206/2007 Sb. rozh. ÚS ČR č. 2/2007.

v tom, že pachatel úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu. Ustanovení pojistného podvodu tedy obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, v první z nich pachatel při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí,⁵⁷ ve druhé pachatel úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.⁵⁸ U základních skutkových podstat se nevyžaduje způsobení škody na majetku, k trestnosti jednání podle těchto ustanovení postačí nepravdivé uvedení (resp. zatajení) relevantních údajů pro pojistnou smlouvu, anebo samotné způsobení pojistné události či její udržování v úmyslu vzniklou škodu zvýšit.⁵⁹ Jde o tzv. předčasně dokonaný trestný čin ve stadiu přípravy.

Za sjednávání pojistné smlouvy se považuje jak postup při uzavírání pojistné smlouvy, tak i postup při její změně. Při jejím sjednávání je nezbytné, aby jeden z účastníků předložil návrh na uzavření nebo změnu pojistné smlouvy a účastník, kterému je tento návrh určen, musí jeho obsah v nezměněné podobě a v určené lhůtě akceptovat při vzájemné shodě vůle.⁶⁰

Uplatnění nároku z pojistné smlouvy je postup při oznamování pojistné události a nárokování plnění z pojistné smlouvy, tj. jednání o uskutečnění plnění z pojistné smlouvy.

Nepravdivé údaje jsou takové údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž je podávána informace, a to i pokud se informace týká jen některé důležité skutečnosti pro uzavření pojistné smlouvy. Za hrubě zkreslené údaje se považují takové, které mylně nebo neúplně informují o

⁵⁷ § 250a odst.1 TZ.

⁵⁸ § 250a odst.2 TZ.

⁵⁹ § 250a odst. 1 a odst. 2 TZ.

⁶⁰ Viz zákon o pojistné smlouvě č. 37/2004 Sb.

podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření pojistné smlouvy, což může vést k zásadně nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodujících pro uzavření pojistné smlouvy.

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání pojistné smlouvy jakékoliv údaje, které jsou rozhodující nebo zásadní pro její uzavření, tedy takové údaje, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že pojistná smlouva by uzavřena nebyla nebo byla, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto údaje zamlčela, nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.⁶¹

Ustanovení §250a odst. 2 TZ o trestném činu pojistného podvodu je samostatnou skutkovou podstatou vztahující se k vyvolání pojistné události a udržování stavu, který jí byl vyvolán. Pojistná událost je skutečnost, se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele plnit. Z toho vyplývá závazek pojistitele plnit, pouze vznikne-li nahodilá pojistná událost označená v pojistné smlouvě.⁶² Úmyslné vyvolání pojistné události je takové jednání pachatele, kterým úmyslně způsobí konkrétní skutečnost, ze které vzniká povinnost pojistitele poskytnout plnění. Udržováním stavu vyvolaného pojistnou událostí se rozumí jednání pachatele, kterým pojistnou událost, která nastala bez jeho přičinění, nebo nastala jeho nedbalostním jednáním, resp. důsledky této pojistné události, prodlužuje, nebo rozvíjí. Toho se pachatel musí dopustit v úmyslu zvýšit vzniklou škodu. Trestný čin pojistného podvodu podle § 250a odst. 2 TZ může být pachatelem spáchán v obou těchto formách jednání, pachatel nejprve úmyslně vyvolá pojistnou událost a poté, ještě v úmyslu zvýšit vzniklou škodu, udržuje stav vyvolaný pojistnou událostí.⁶³ Pachatel však nemusí mít úmysl

⁶¹ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

⁶² Viz ustanovení § 3 písm. b) zákona č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě.

⁶³ Tak v učebnici trestního práva Jeřábek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

uplatnit nárok na pojistné plnění, i když tomu tak zpravidla bude.⁶⁴ Trestný čin pojistného podvodu podle § 250 odst. 2 TZ je dokonán již vyvoláním pojistné události nebo udržováním stavu vyvolaného pojistnou událostí, i když ke škodě na cizím majetku nedošlo.

Ustanovení § 250 odst. 3 TZ vyžaduje k naplnění této kvalifikované skutkové podstaty způsobení škody nikoli malé, tedy nejméně Kč 25.000,--. Způsobení značné škody, tedy nejméně Kč 500.000,--, se vyžaduje v ustanovení § 250a odst. 4 písm. b) TZ. Jestliže pachatel naplnil znaky základní skutkové podstaty podle § 250a odst. 1 nebo 2 TZ, ale jeho úmysl směřoval ke způsobení značné škody, což se mu však nepodařilo realizovat, jde o pokus trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 1 či 2, odst. 4 písm. b) TZ. Takové případy nelze posuzovat jako přípravu k trestnému činu, byť by jednání pachatele zůstalo pouze ve fázi přípravy.

Pokusem trestného činu pojistného podvodu podle § 8 odst.1 TZ k § 250a TZ a nikoliv jen přípravou k tomuto trestnému činu, je jednání pachatele, který s vědomím, že pojistná událost byla úmyslně vyvolána, její vznik telefonicky ohlásil příslušné pojišťovně, vyplněním dotazníku uplatnil nárok na vyplacení pojistného plnění a vyvolal tak řízení, jehož cílem bylo získat pojistné plnění. Vývojová stadia trestného činu spáchaného podvodným vylákáním z fingované pojistné smlouvy jsou taková, že vyvolání fingované pojistné události má charakter přípravy (§ 7 TZ)⁶⁵, uplatnění nároku na pojistné plnění u pojišťovny

⁶⁴ „Uplatněním nároku“ se rozumí postup při oznamování pojistné události a nárokování plnění z pojistné smlouvy, tj. jednání o uskutečnění z pojistné smlouvy.

⁶⁵ Viz rozhodnutí Ústavního soudu ČR č. 206/2007 Sb., rozh. ÚS ČR č. 2/2007 Sb.: „U pojištění totiž pokus o podvedení pojišťovny typicky manipuluje s pojistnou událostí, s její nahodilostí (nebo zvětšuje její následky), a tím úmyslně přivodí situaci, v níž pojišťovně v rozporu s přirozeným během věcí vznikne povinnost vyplatit plnění. Pojišťovna se může ochránit jen důsledným prověřením údajů o pojistné události. Teprve v závislosti na jeho výsledku se může rozhodnout, že nevyplatí plnění. Vznikne tak situace, kdy nedošlo k přímé škodě, avšak nikoli nutně v důsledku toho, že pojištěnec neměl úmysl poškodit pojišťovnu, což zvyšuje nutnost trestněprávního postihu takového přípravného jednání.“

má charakter pokusu (§ 8 TZ) a skutečné získání pojistného plnění od pojišťovny má charakter dokonání trestného činu.⁶⁶

Otázka, zda pachatel mohl způsobit zamýšlenou škodu, kdyby se mu podařilo dokonat trestný čin, je významným hlediskem při hodnocení materiální podmínky uvedené v § 88 odst. 1 TZ pro použití kvalifikované skutkové podstaty odpovídající záměru pachatele.⁶⁷

Jiný zvlášť závažný následek uvedený v ustanovení § 250a odst. 4 písm. b) TZ má charakter majetkové škody a zpravidla je povahy nehmotné. Svou nebezpečností pro společnost se musí rovnat nebezpečnosti následku spočívajícího ve značné škodě. Ve vztahu k tomuto následku postačí nedbalost.⁶⁸

Škodou velkého rozsahu uvedenou v ustanovení § 250a odst. 5 TZ se rozumí škoda v částce nejméně Kč 1.000.000,--.

3. Pachatel trestného činu pojistného podvodu

Pachatelem může být kterýkoliv z účastníků pojistné smlouvy. V praxi jím bude zpravidla pojistník, resp. osoba, která s budoucím pojistitelem sjednává pojistnou smlouvu a která je povinna odpovědět pravdivě a úplně na všechny písemné dotazy pojistitele týkající se pojištění, popř. pojištěný, který má obdobnou povinnost poskytnout pravdivé a úplné údaje. Pojištěný bude nejčastěji pachatelem při uplatnění nároku z pojistné smlouvy. U pojistitele přichází v úvahu trestní odpovědnost pouze v případě sjednávání pojistné smlouvy, pokud uvádí některé nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje. Pojistitelem může být jen právnická osoba a proto je třeba vždy zjišťovat, kdo

⁶⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 21/2003-T 498 Sb. rozh. tr..

⁶⁷ § 88 odst. 1 TZ: „K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlídně jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost“.

⁶⁸ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 26/1994 Sb. rozh. tr.

z osob jednajících za pojistitele se konkrétně a jakým způsobem na spáchání trestného činu podle ustanovení § 250a TZ podílel.

Pachatelem podle ustanovení § 250a odst. 2 TZ bude zpravidla pojištěný, ale může to být i pojistník nebo osoba zcela jiná, která vyvolá úmyslně pojistnou událost, nebo úmyslně udržuje stav jí vyvolaný, ať už v dohodě s pojištěným, nebo bez takové dohody.⁶⁹

V ustanovení § 250a odst. 4 písm. a) TZ je pachatelem člen organizované skupiny. Ve vztahu k okolnosti člena organizované skupiny je třeba úmysl.

4. Subjektivní stránka trestného činu pojistného podvodu

Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin. K trestní odpovědnosti za trestný čin podle § 250a odst. 1 TZ není, na rozdíl od ustanovení § 250 TZ o trestném činu podvodu, třeba vznik škody, a to jak majetkové, tak případně nemajetkové povahy. Proto ani úmysl pachatele nemusí k takové škodě směřovat, i když tomu zpravidla tak bude. K zavinění v ustanovení § 250a odst. 3 TZ postačí nedbalost, stejně tak i v ustanovení § 250a odst. 4, 5 TZ. Popis okolností naplňujících subjektivní stránku trestného činu pojistného podvodu je důležitou náležitostí usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ, bez které by šlo o podstatnou vadu řízení ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1, písm. a) TŘ, která předcházela rozsudku soudu prvního stupně. Taková je procesní vadou přípravného řízení, která je v řízení před soudem důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci.⁷⁰

Škodou způsobenou trestným činem pojistného podvodu podle § 250a TZ je částka, která se rovná rozdílu mezi skutečně poskytnutým pojistným plněním na

⁶⁹ Tak v učebnici trestního práva Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

⁷⁰ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp.zn. 9 To 72/02, Sb. rozh. č. 31/2006: „V usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ musí být popsány okolnosti skutku rozhodné pro jeho posouzení z hlediska všech znaků skutkové podstaty trestného činu, který je v něm spatřován, tedy i subjektivní stránky.“

straně jedné a pojistným plněním, které by náleželo, kdyby pachatel neuvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo nezamlčel podstatné údaje při uplatnění nároku na pojistné plnění na straně druhé.⁷¹ Za škodu nelze bez dalšího považovat celou výši poskytnutého pojistného plnění, je-li zřejmé, že k pojistné události došlo a že nárok na pojistné plnění vznikl, byť v nižší částce, než jakou pachatel vylákal.⁷²

Jednočinný souběh s trestným činem podvodu podle § 250 TZ je vyloučen, neboť ustanovení o pojistném podvodu je k obecnému ustanovení o podvodu ve vztahu speciality. Dále je vyloučen jednočinný souběh s trestným činem obecného ohrožení podle § 179 TZ. Naopak, jednočinný souběh je možný s trestnými činy ublížení na zdraví podle § 221 až § 224 TZ, poškozování cizí věci podle § 257 TZ a zneužívání vlastnictví podle § 258 TZ.

Pokud se někdo hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá mimo jiné trestný čin pojistného podvodu podle ustanovení § 250a odst. 5 TZ a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán podle ustanovení § 167 odst. 1 TZ odnětím svobody až na tři léta.⁷³

Trestný čin pojistného podvodu není, vzhledem k jeho povaze, uveden v § 163a TŘ mezi trestnými činy, k jejichž stíhání je třeba za tam uvedených podmínek svolení poškozeného.

Přestupku proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku podvodem podle § 250 TZ, pokud škoda nedosahuje částku Kč 5.000,--, nebo se o takové jednání

⁷¹ Tak v učebnici trestního práva Novotný, O., Dolenský, A., Navrátilová, J., Púry, F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

⁷² Tak i rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 29/2003 Sb. rozh. tr.

⁷³ Výše uvedené neplatí, nemohl-li trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání - § 167 odst. 2 TZ.

pokusí. Skutkové podstaty ustanovení § 250a odst. 1, 2 TZ ale neobsahují spodní hranici způsobené škody a k jejich dokonání není dokonce ani třeba způsobení majetkové škody, tudíž přestupek proti majetku přichází v úvahu pouze výjimečně, a to pokud by činem, který by jinak byl pojistným podvodem, byla způsobena na cizím majetku nepatrná škoda a zároveň by příslušný orgán činný v trestním řízení dospěl k závěru, že nejde o trestný čin, neboť stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je pouze nepatrný.

VI.

Trestný čin úvěrového podvodu § 250b TZ

§ 250b

Úvěrový podvod

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoliv malou.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo

b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

Speciální skutková podstata úvěrového podvodu byla do trestního zákona zařazena jeho novelou zák. č. 253/1997 Sb. spolu s ustanovením o pojistném podvodu podle § 250a TZ. Dohromady tak doplnily tzv. obecnou skutkovou podstatu trestného činu podvodu v ustanovení § 250 TZ. Ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu je tedy v poměru speciality k ustanovení o trestném činu podvodu podle § 250 TZ. Z tohoto důvodu je mezi těmito trestnými činy vyloučen jednočinný souběh. K zařazení skutkové podstaty trestného činu

úvěrového podvodu do trestního zákona došlo zejména proto, že podle dřívější skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 TZ bylo ve všech případech možno postihovat jednání spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci jednání o uzavření smlouvy o poskytnutí úvěru, stejně jako dotace a subvence. Především nebylo možno postihovat ty osoby, jež použily úvěr na jiný účel, než byl sjednán úvěrovou smlouvou.

1. Objekt trestného činu úvěrového podvodu

Trestný čin úvěrového podvodu poskytuje ochranu sjednávání úvěrových smluv, poskytování subvencí a dotací, jakož i jejich účelovému určení a proto v konečném důsledku chrání i cizí majetek, jemuž se zde poskytuje trestněprávní ochrana v užším rozsahu než v obecné skutkové podstatě ustanovení § 250 TZ o podvodu, a to jen před specifickými útoky v rámci majtkových vztahů vyplývajících z poskytování úvěrů, dotací a subvencí.

2. Objektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu

Objektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu spočívá v tom, že pachatel při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí dotace nebo subvence uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčí, nebo v tom, že pachatel bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel. V ustanovení § 250b TZ jsou tak obsaženy dvě skutkové samostatné podstaty trestného činu, první z nich v odstavci 1 a druhá v odst. 2.

U základních skutkových podstat (§ 250b odst. 1, 2 TZ) se nevyžaduje způsobení škody, jako je tomu u trestného činu podvodu podle § 250 TZ. Postačí nepravdivé uvedení, resp. zatajení relevantních údajů pro úvěrovou smlouvu, anebo použití úvěru, případně dotace či subvence, na jiný než sjednaný účel. Jde o tzv. předčasně dokonaný trestný čin ve stadiu přípravy. Má-li v testu proporcionality obstát trestní stíhání úvěrového podvodu, u něhož

se v § 250b odst. 1 TZ nevyžaduje vznik škody, pak musí orgány činné v trestním řízení pečlivě zkoumat, zda uvedení nepravdivého údaje bylo v objektivní poloze vůbec způsobilé ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, a to jak z hlediska reálného vlivu nepravdivého údaje na úvahu poskytovatele úvěru o návratnosti půjčených peněz, tak z hlediska výše reálně hrozící škody, kde je třeba odlišovat podnikatelské a spotřebitelské úvěry. Zdrženlivost je namísto zejména tam, kde měl následný úvěrový vztah standardní průběh, úvěr byl řádně splácen, a kde tedy obavy vyjádřené v hrozbě trestněprávního postihu vůbec nenašly naplnění.⁷⁴

Za sjednávání úvěrové smlouvy podle § 250b odst. 1 TZ je třeba považovat postup při uzavírání úvěrové smlouvy.⁷⁵ Ta je upravena v ustanoveních obchodního zákoníku.⁷⁶ Věřitel se jí zavazuje, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Tato smlouva nevyžaduje, aby k poskytnutí peněžních prostředků skutečně došlo. Jejím předmětem mohou být pouze peněžní prostředky, za jejichž poskytnutí je třeba zaplatit úroky. Z těchto důvodů se úvěrový podvod podle § 250b TZ vztahuje pouze na sjednávání úvěrové smlouvy a nikoliv na smlouvu o půjčce, ohledně níž se uplatní obecná skutková podstata podvodu podle § 250 TZ. Stanoví-li smlouva, že úvěr lze poskytnout pouze k určitému účelu, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze na splnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem.

Předmětem podnikání nemusí být poskytování úvěru pouze u banky, i když je jednou z jejich hlavních podnikatelských činností. Ani ze samotné právní

⁷⁴ Viz rozh. Ústavního soudu České republiky č. 206/2007 Sb. rozh. ÚS ČR.

⁷⁵ Viz rozh. č. 6/2004 Sb. rozh. tr. - I. „Úvěrovou smlouvou ve smyslu § 250b TZ se rozumí smlouva o úvěru podle § 497 a násl. Obch.Z. Naproti tomu pod tento pojem nelze podřadit takové typy smluv, které spočívají nikoliv v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž v poskytování zboží a služeb na základě tzv. odložených plateb (např. smlouva o koupi najaté věci či tzv. leasingová smlouva).“

⁷⁶ Viz ustanovení § 497 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, v platném znění.

úpravy poskytování úvěrů podle § 497 a násl. Obch.Z. nelze dovodit, že ve formě podnikatelské činnosti může úvěry poskytovat pouze banka. Smlouva o úvěru sice spadá mezi bankovní smlouvy, ale současně tento rámec přesahuje hranici bankovních operací.⁷⁷ Banky kryjí finanční potřeby svých klientů zejména peněžními úvěry, závazkovými úvěry a zárukami a alternativními formami financování. Peněžní úvěry chrání zejména ustanovení § 250b odst. 1 TZ. Úvěrem se rozumí dočasně poskytnuté peněžní prostředky. Komentář k trestnímu zákonu dovodil, v reakci na přijetí zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., souvztažnost ustanovení § 250b TZ i na spotřebitelské úvěry.⁷⁸

Dotace jsou pravidelným přidělem peněz, zejména obcím, některým úřadům, ústavům, nebo právnickým a fyzickým osobám. Účelové dotace se poskytují na konkrétní akce nebo předem stanovené okruhy potřeb. Neúčelové dotace může použít ten, kdo je obdrží podle svého uvážení. Subvence je finanční podpora poskytovaná z veřejných prostředků. Lze je rozlišovat na subvence účelové a neúčelové.⁷⁹

Nepravdivé údaje jsou takové údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu o němž je podávána informace, a to buď jen o některé důležité skutečnosti pro uzavření úvěrové smlouvy, poskytnutí dotace nebo subvence. Za hrubě zkreslené údaje jsou považovány takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření úvěrové smlouvy nebo pro poskytnutí subvence anebo dotace, což může vést k zásadně

⁷⁷ Viz rozhodnutí č. 6/2004 – II Sb. rozh. tr.: „Ustanovení § 250b TZ o trestném činu úvěrového podvodu je možno aplikovat i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, stavební spořitelny) nebo i jiné subjekty, pokud poskytnou úvěr na základě smlouvy o úvěru.“

⁷⁸ Viz rozhodnutí Ústavního soudu ČR č. 206/2007 Sb. rozh. ÚS ČR č. 2/2007.

⁷⁹ Tak v učebnici trestního práva Oto Novotný, Adolf Dolenský, Jana Navrátilová, František Půry, Stanislav Rizman, Marie Vanduchová, Rudolf Vokoun: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004.

nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření úvěrové smlouvy.⁸⁰

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání úvěrové smlouvy nebo v žádosti o poskytnutí subvence anebo dotace jakékoliv údaje, které jsou rozhodující nebo zásadní pro její uzavření, tedy takové, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy k tomu, že úvěrová smlouva by nebyla uzavřena, subvence nebo dotace by nebyla poskytnuta, anebo by sice úvěrová smlouva byla uzavřena, subvence nebo dotace byla poskytnuta, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto údaje zamlčela, nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.⁸¹

Ustanovení § 250b odst. 2 TZ je samostatnou skutkovou podstatou vztahující se k použití úvěru, subvence nebo dotace na jiný než určený účel bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby. Tato skutková podstata se vztahuje pouze k účelovým úvěrům, subvencím nebo dotacím. Pro trestní odpovědnost pachatele musí být nepochybně zjištěno, že šlo o účelovou dotaci nebo subvenci.

U základních skutkových podstat podle § 250b odst. 1 i 2 TZ je možné postihnout jako trestné jednání, které může, avšak také nemusí směřovat ke způsobení škody nebo jiného následku.⁸² Zde vyvstává problém tzv. přepínání trestního postihu, neboť dochází k nadměrnému rozšíření trestní represe, protože základní skutkové podstaty postihují v základních ustanoveních i jednání, jež mohou postrádat stupeň nebezpečnosti činu pro společnost.

⁸⁰ Viz komentář k trestnímu zákonu: JUDr. Pavel Šámal, JUDr. František Púry, JUDr. Stanislav Rizman: Trestní zákon, 6. vydání, Beck, Praha 2004.

⁸¹ Viz komentář k trestnímu zákonu: JUDr. Pavel Šámal, JUDr. František Púry, JUDr. Stanislav Rizman: Trestní zákon, 6. vydání, Beck, Praha 2004.

⁸² Např.: Úvěrový podvod podle § 250b odst. 1 TZ, kdy podnikatel jako dlužník získá úvěr poté, co bance uvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčel a následně řádně splácí úvěr i úroky z něj, stejně § 250b odst. 2 TZ, kdy dlužník bez souhlasu banky jako věřitele použije úvěr na jiný než smlouvou určený účel, tedy uskutečňuje jiný podnikatelský záměr, přičemž však v plném rozsahu splácí úvěr i s úroky.

K naplnění skutkové podstaty v ustanovení § 250b odst. 3 TZ je třeba způsobení škody nikoliv malé, tedy nejméně Kč 25.000,--. Způsobení značné škody podle ustanovení § 250b odst. 4 písm. b) TZ, vyžaduje způsobení škody nejméně Kč 500.000,--. Jestliže pachatel naplnil znaky základní skutkové podstaty podle § 250b odst. 1 nebo 2 TZ, ale jeho úmysl směřoval ke způsobení značné škody, což se mu však nepodařilo realizovat, jde o pokus trestného činu pojistného podvodu podle § 250b odst. 1 či 2, odst. 4 písm. b) TZ. Takové případy nelze posuzovat jako přípravu k uvedenému trestnému činu, i pokud by jednání pachatele zůstalo ve stadiu přípravy. Jde o tzv. předčasně dokonaný trestný čin (úvěrový podvod) ve stadiu přípravy.⁸³

Otázka, zda zamýšlenou škodu mohl pachatel takového činu vzhledem k jeho okolnostem skutečně způsobit, kdyby se mu podařilo čin dokonat je významným hlediskem pro hodnocení materiální podmínky uvedené v § 88 odst. 1 TZ pro použití kvalifikované skutkové podstaty odpovídající záměru pachatele.⁸⁴

Jiný zvlášť závažný následek uvedený v ustanovení § 250b odst. 4 TZ nemá charakter majetkové škody a zpravidla je povahy nehmotné, přičemž se svou nebezpečností pro společnost musí rovnat nebezpečnosti následku spočívajícího ve značné škodě.

Škodou velkého rozsahu podle ustanovení § 250 odst. 5 TZ se rozumí škoda nejméně Kč 1.000.000,--.

⁸³ Tak v učebnici trestního práva Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

⁸⁴ § 88 odst. 1 TZ: „K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost“.

3. Pachatel trestného činu úvěrového podvodu

Pachatelem při sjednávání úvěrové smlouvy může být kterýkoliv z účastníků úvěrové smlouvy. V praxi jím bude zpravidla dlužník – fyzická osoba, resp. fyzická osoba, která za něj nebo za dlužníka – právnickou osobu sjednává s budoucím věřitelem úvěrovou smlouvu. Pokud jde o věřitele – právnickou osobu (banku), přichází v úvahu trestní odpovědnost některé z fyzických osob při sjednávání úvěrové smlouvy, kdy může uvádět některé nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje o podmínkách plnění úvěrové smlouvy. Jestliže je věřitelem banka, jako právnická osoba ve formě akciové společnosti nebo státního peněžního ústavu, je třeba vždy zjišťovat, kdo z osob jednajících za věřitele se konkrétně a jakým způsobem na spáchání trestného činu podle § 250b TZ podílel.

Pokud jde o spáchání trestného činu v souvislosti s poskytováním subvence nebo úvěru, může být pachatelem žadatel – fyzická osoba, resp. fyzická osoba, která za něj nebo za žadatele – právnickou osobu žádost o subvenci nebo dotaci sepisuje či vyplňuje a při tom uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčí.

Pachatelem podle ustanovení § 250b odst. 2 TZ je zásadně dlužník, jenž použije úvěr bez souhlasu věřitele na jiný než určený účel, u subvence nebo dotace pak její příjemce, který ji použije bez souhlasu oprávněné osoby na jiný než určený účel. U právnické osoby může být pachatelem pouze fyzická osoba jednající za takovou právnickou osobu.

V ustanovení § 250b odst. 4 písm. a) TZ je pachatelem člen organizované skupiny. Ve vztahu k této okolnosti je třeba úmyslu.

Pachatelem trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 TZ spáchaného podvodným jednáním při sjednání úvěrové smlouvy může být pouze

účastník takové smlouvy, např. dlužník nebo fyzická osoba jednající za dlužníka nebo za věřitele. Osoba, která účastníku úvěrové smlouvy pouze opatří nepravdivé podklady, může být jen pomocníkem, přičemž o pomoc ve smyslu § 10 odst. 1 písm. c) TZ půjde jen v případě, kdy jednání pachatele (účastníka úvěrové smlouvy) dosáhne stadia pokusu nebo dokonaného trestného činu,⁸⁵ což vyplývá ze zásady akcesority účastenství.⁸⁶

4. Subjektivní stránka trestného činu úvěrového podvodu

V ustanovení § 250b odst. 1 TZ jde o úmyslný trestný čin. K trestní odpovědnosti za trestný čin podle § 250b odst. 1 a odst. 2 TZ není, na rozdíl od trestného činu podvodu podle § 250 TZ, třeba vznik škody, a to jak majetkové, tak případně nemajetkové povahy. Proto ani úmysl pachatele nemusí ke způsobení takové škody směřovat, i když zpravidla tomu tak bude. Trestně odpovědný podle § 250b odst. 1 a odst. 2 TZ bude i pachatel, který např. uvedením nepravdivých údajů získá úvěr, který pak ale řádně splácí. V takových případech bude třeba náležitě zvažovat stupeň nebezpečnosti pro společnost.

K zavinění podle ustanovení § 250b odst. 3, 4 písm. b), 5 TZ postačí nedbalost.

Ustanovení o úvěrovém podvodu nelze vztáhnout na podvodné jednání vztahující se k půjčce a výpůjčce, kde se uplatní obecné ustanovení o podvodu podle § 250 TZ. Obdobně to platí u podvodného jednání souvisejícího s nájmem věci.

Nepřekážení trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 5 TZ je trestné podle ustanovení o nepřekážení trestného činu.⁸⁷

⁸⁵ Tak usnesení Krajského soudu v Plzni č. 27/2001 Sb. rozh. tr.

⁸⁶ Tak v učebnici trestního práva Jelínek. J. a kol.: Trestní právo hmotné, Zvláštní část, Linde, Praha 2005.

⁸⁷ Viz ustanovení § 167 TZ.

Ustanovení § 250b odst. 1 TZ je ve vztahu speciality k trestnému činu poškozování cizích práv podle § 209 TZ.

Trestný čin úvěrového podvodu není, vzhledem ke své povaze, uveden v § 163a TŘ mezi trestnými činy, k jejichž spáchání je třeba za tam uvedených podmínek souhlasu poškozeného.

Vzhledem k tomu, že základní skutkové podstaty úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 nebo 2 TZ neobsahují spodní hranici způsobené škody a dokonce k dokonání těchto trestných činů není třeba vůbec způsobení majetkové škody, přichází přestupek proti majetku v úvahu výjimečně jen tehdy, pokud by činem, který by jinak byl úvěrovým podvodem, byla způsobena na cizím majetku nepatrná škoda a zároveň by příslušný orgán činný v trestním řízení dospěl k závěru, že nejde o trestný čin, neboť stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný.

VII.

Komparace se slovenskou úpravou

Slovenská republika nejprve po rozpadu Česko-slovenské federace převzala trestní zákon č. 140/1961 Sb., stejně tak i trestní řád zák. č. 141/1961 Sb. Jejich úprava prošla až do dnešního dne řadou změn. Pro slovenskou úpravu měla stěžejní význam novela, která stejným způsobem ovlivnila i českou trestněprávní úpravu, zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, kde byla stanovena základní zásada, že všem druhům vlastnictví se poskytuje stejná trestněprávní ochrana. Podle článku 20 Ústavy Slovenské republiky má každý právo vlastnit majetek. Vlastnická práva všech vlastníků mají stejný zákonný obsah a ochranu. Další novelou (zákon č. 183/1999 Z.z.) došlo k řadě úprav, zejména pak v ustanoveních o majetkových trestných činech.

20. května 2005 byl schválen Národní radou Slovenské republiky nový trestní zákon č. 300/2005 Z.z., účinný od 1. ledna 2006 a spolu s ním i zákon č. 301/2005 Z.z., trestní řád. Těmito zákony došlo k podstatné změně a reformě slovenského trestního práva, ke změnám v systematice hlav trestního zákona, kdy trestné činy proti majetku, původně zařazené v hlavě deváté, byly zařazeny pod hlavu čtvrtou. První hlavu slovenského trestního zákona tak dnes tvoří trestné činy proti životu a zdraví, druhou hlavu trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti,⁸⁸ hlavu třetí trestné činy proti rodině a mládeži.⁸⁹ Teprve po trestných činech majetkových, ve čtvrté hlavě trestního zákona, následuje hlava pátá trestné činy hospodářské, hlava šestá trestné činy obecně nebezpečné,⁹⁰ hlava sedmá trestné činy proti republice, hlava osmá trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, hlava devátá trestné činy hrubě narušující občanské

⁸⁸ V prvních dvou hlavách jde o skupiny trestných činů, které nejzávažnějším způsobem zasahují do základních práv a svobod.

⁸⁹ Chránící nedotknutelné hodnoty a tradice rodiny.

⁹⁰ Chránící život, zdraví i majetek.

soužití, konečně hlava desátá trestné činy proti brannosti a civilní službě a hlava jedenáctá trestné činy vojenské. V nově vytvořené dvanácté hlavě jsou zařazené trestné činy proti míru, lidskosti a válečné trestné činy, které doteď byly zařazeny mezi trestnými činy proti lidskosti, přičemž podle vývoje mezinárodních smluv dochází v oblasti trestního práva k rozlišování trestných činů válečných a proti lidskosti.

Nová kodifikace tak vychází z idey, že ochranu práv a svobod občanů a ochranu jejich života, zdraví a majetku, stejně jako ochranu demokratického zřízení je třeba dosáhnout zejména mimo trestními prostředky a že úloha trestního práva musí být pouze subsidiární. Cílem trestního zákona se stalo zvýraznění ochrany každého občana a specificky poškozeného jako oběti trestného činu. Objekt trestněprávní ochrany zahrnuje společnost i stát. Tato úprava tak reagovala na změny hodnot ve společnosti, kdy již nestojí v popředí zájmy kolektivu, ale zájmy a subjektivní práva jednotlivce.⁹¹

Úprava komplexně upravila odpovědnost mladistvých, změnila filosofii ukládání trestů, kdy trest má být ukládán pouze jako „ultima ratio“, a v široké míře zavedla využití alternativních sankcí a odklonů. Novými druhy trestů se stal trest povinných prací, který se stal samostatným druhem trestu a možnost jeho ukládání závisí na souhlasu pachatele (zákaz nucené práce) a dále trest domácího vězení. Platný systém majetkových sankcí byl doplněn o tzv. denní pokuty, jejichž podstatou se stalo vyjádření závažnosti činu počtem dní, po které bude pokuta placena, přičemž za každý den musí být uhrazena stanovená pokuta. Rozšíření druhů trestů se stalo výrazem depenalizace, což umožnilo soudům ve zvýšené míře ukládat i jiné tresty, než nepodmíněný trest odnětí svobody. V tomto směru je zřejmé, že česká trestněprávní úprava za slovenskou výrazně zaostává.

⁹¹ Viz www.justice.gov.sk/kop/lz-ds.htm (Důvodová zpráva k trestnému zákonu).

Slovenská trestněprávní úprava se pokusila reagovat také na otázky trestní odpovědnosti právnických osob, ale návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl zamítnut. Trestní odpovědnost právnických osob měla umožnit účinnější postih některých závažných jednání výslovně uvedených ve zvláštní části trestního zákona (oblast životního prostředí, organizovaný zločin a podvod). Přitom nebyl vyloučen souběh trestního postihu fyzické osoby spolu s právnickou osobou pro stejný skutek. Z trestní odpovědnosti právnických osob byla vyloučena pouze trestní odpovědnost státu.

Zásadní změnou nové slovenské trestněprávní úpravy se stalo vymezení vztahů mezi materiálním a formálním pojímáním trestného činu. Nový trestní zákon definoval ústřední kategorii trestního práva hmotného – trestný čin, jako protiprávní čin, kterého znaky jsou uvedené v trestním zákoně, pokud tento zákon nestanoví jinak. Základem trestní odpovědnosti podle platného slovenského práva je spáchání trestného činu, přičemž trestní odpovědnost vzniká jednáním trestně odpovědného subjektu, který ohrozil nebo porušil zájmy chráněné trestním zákonem. Nová kodifikace tak opustila dosavadní materiální pojímání trestného činu, vyjádřené pojmem „stupeň nebezpečnosti pro společnost“ a přiklonila se k formálnímu pojímání trestného činu. Ryze formální pojímání trestného činu by však nebralo v úvahu skutečnost, že v konkrétních případech by toto pojímání mohlo vést k příliš velké tvrdosti, zejména pokud jde o posuzování trestnosti méně závažných trestných činů. Proto je tato tvrdost korigována materiálními znaky, které vyjadřují tzv. „trestuhodnost činu“ (závažnost činu, odsouzeníhodnost), při respektování zásady oportunity. Tento materiální korektiv je možné aplikovat pouze ve prospěch pachatele a pouze v rámci zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu. Ostatní okolnosti podmiňující materiální stránku trestného činu mají význam pouze při ukládání trestu. Přiklonění se k formálnímu pojímání trestného činu znamená, že soudně trestným jednáním bude takové jednání,

který má znaky uvedené v trestním zákoně a ty vyjadřují jeho trestuhodnost. V ustanoveních, která se týkají přečinů, je upravena výjimka z formálního chápání kategorie trestných činů. Jednání, které formálně naplní znaky přečinu, nebude přečinem, pokud jeho závažnost, vzhledem na způsob vykonání činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl spáchán, míru zavinění a pohnutku pachatele, je nepatrná. Podobně u mladistvých, nebude přečinem takový protiprávní čin, který naplňuje formálně znaky přečinu, pokud jeho závažnost bude malá. Typové znaky trestuhodnosti činu, vyjadřující jeho závažnost, specifikuje trestní zákon. Na naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu musí být tedy splněny dvě podmínky:

- a) musí jít o protiprávní čin
- b) jeho znaky musí být uvedeny v trestním zákoně.

Další významnou změnou se stala bipartice soudně trestných jednání na zločiny a přečiny. Nový trestní zákon tak upustil od jednotného deliktu, když soudně trestná jednání rozdělil na zločiny a přečiny, přičemž pojem trestný čin zachoval ve formě nadřazeného termínu. Tato bipartice vychází z odstupňování typové závažnosti soudně trestných jednání vyjádřených trestní sazbou. Přečinem je jednak jakýkoliv trestný čin spáchaný z nedbalosti, nebo úmyslný trestný čin, za který trestní zákon stanoví odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let. Ostatní trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona jsou označeny jako zločiny, tj. trestné činy, za které trestní zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby převyšující pět let. O zločin však jde i tehdy, pokud v přísnější skutkové podstatě přečinu spáchaného úmyslně je stanovena horní hranice trestní sazby převyšující pět let. V rámci této kategorie jsou jako obzvláště závažné hodnoceny zločiny, kde dolní hranice trestní sazby je nejméně 10 let a trestné činy takto označované příslušným ustanovením trestního zákona. Toto rozdělení také kromě jiného umožňuje lepší dokumentaci struktury evidované

kriminality, podíl závažných trestných činů a jejich poměr k méně závažné kriminalitě.⁹²

K další mimořádně závažné změně došlo při definování věku trestně odpovědného pachatele. Právě problematika sociální zralosti (schopnost uvědomovat si své jednání, nést jeho následky a důsledky trestní odpovědnosti) patřila po celou dobu příprav slovenské rekodifikace trestního práva mezi nejdiskutovanější otázky. Hranice trestní odpovědnosti byla nakonec vzhledem k akceleraci vývoje dospívání mladistvých, způsobené zejména materiálními podmínkami, možnostmi vzdělání, cestování, atd., snížena z patnácti na čtrnáct let. Trestně odpovědnou je tedy v souladu s ustanoveními trestního zákona jen ta fyzická osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila věku čtrnácti let. Jedinou výjimkou se stala hranice patnácti let, a to u trestného činu sexuálního zneužívání, kde věková hranice zůstala na patnácti letech.

Povaha jednotlivých znaků skutkových podstat zůstala ve srovnání s českou úpravou prakticky stejná, s výjimkou trestných činů, které česká úprava neupravuje (subvenční podvod podle § 225 TZ a kapitálový podvod podle § 224 TZ).

Ochrana vlastnického práva každého druhu vyplývá z článku 20 odst. 1 Slovenské ústavy: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný obsah a ochranu.“ Podobně stanoví Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Ochranu vlastnického práva dále zabezpečuje především Občanský a Obchodní zákoník. Ve čtvrté hlavě slovenského trestního zákona (Trestné činy majetkové) jsou zařazeny pouze trestné činy kde je vlastnické právo, popřípadě práva příbuzná právu vlastnickému, jediným, anebo primárním objektem trestného činu.

92 Viz Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekodifikáciám restnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, č. 6/2007.

Druhovým objektem trestných činů proti majetku je stejně jako v české úpravě cizí majetek. Trestné činy zařazené do této hlavy chrání majetkové zájmy, dále i některá majetková práva a nerušenou držbu věcí, když rozsah ochrany je zde různý. Majetková práva jsou však stejně jako v českém trestním zákoně chráněna i v ustanoveních jiných hlav slovenského trestního zákona.⁹³ Majetek (např. cizí věc, cizí vozidlo) může být při některých trestných činech hmotným předmětem útoku.

Objektivní stránku charakterizují různorodé útoky pachatele na cizí majetek, zejména formou přisvojení si cizí věci, poškození cizí věci, zpronevěry, neoprávněného přechodného užívání věci a další. V některých ustanoveních je jako fakultativní znak objektivní stránky trestného činu vyjádřen hmotný předmět útoku. Útoky na cizí majetek směřují k neoprávněnému obohacení pachatele nebo jiné osoby a ke kořistění z trestné činnosti. Slovenský trestní zákon nerozlišuje věci movité a nemovité, ale některé trestné činy mohou být spáchány pouze proti věcem movitým (např. krádež, neoprávněné užívání cizí věci), další zase na věcech movitých i nemovitých (např. poškozování cizí věci) a zbytek pouze na věcech nemovitých (např. např. neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru).

Zvýšenou pozornost věnuje nový trestní zákon i problematice škody, a to jednak z hlediska její definice, jako důležitého kvalifikačního znaku, ale také z hlediska určení její výše.⁹⁴ Výše škody je vymezená pevnou částkou a je jedním z kritérií pro posuzování společenské nebezpečnosti pro společnost a

⁹³ Např. Loupež podle § 188 TZ, hrubý nátlak § 190 a 191 TZ, Poškození finančních zájmů Evropských společenství § 261 – 263 TZ, Poškození spotřebitele § 269 TZ a další.

⁹⁴ Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekonštrukcii restnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, č. 6/2007.

pro určení povahy trestného činu a výšky trestní sazby.⁹⁵ Úpravou ustanovení v novém trestním zákoně došlo k naplnění ústavního principu, který dovoluje jen zákonodárci určit, které jednání je možné považovat za trestný čin, když v dříve platné právní úpravě při majetkových trestných činech hranici mezi přestupkem a trestným činem z hlediska výšky způsobené škody určovala vláda. Namísto minimální mzdy, byla ustanovena přesná suma (Sk 8.000,--) a hranicí mezi trestným činem a přestupkem se stala škoda malá, která musí tuto sumu přesahovat. Slovenská trestněprávní úprava rozlišuje tedy tyto druhy škody:

- škodu malou (škoda převyšující sumu Sk 8.000,--),
- škodu vyšší (škoda nejméně Sk 80.000,--),
- značnou škodu (škoda nejméně Sk 800.000,--) a
- škodu velkého rozsahu (škoda nejméně Sk 4.000.000,--).

Způsobení škody u některých trestných činů podmiňuje použití vyšší trestní sazby.⁹⁶ Trestní zákon v § 125 odst. 2 TZ stanoví pravidlo, že pokud se ve zvláštní části trestního zákona v základní skutkové podstatě vyžaduje způsobení škody jako majetkový následek trestného činu a neuvádí se její výše, předpokládá se, že musí být způsobena alespoň malá škoda. V případě páchání trestných činů proti životnímu prostředí se škodou rozumí souhrn majetkové škody a ekologické újmy, přičemž majetková škoda v sobě zahrnuje i náklady na uvedení životního prostředí do původního stavu.

Subjektem, tedy pachatelem trestných činů proti majetku může být zpravidla kdokoliv, kromě některých skutkových podstat, kde se vyžaduje speciální subjekt.⁹⁷

⁹⁵ Tak učebnice Pavel Baláž: Trestné právo hmotné, Všeobecná a osobitná časť, I zväzok, IURA EDICIA, Bratislava 2001.

⁹⁶ Např. § 183 TZ omezování osobní svobody.

⁹⁷ Viz § 128 odst. 8 TZ: Pokud zákon stanoví, že pachatel musí mít speciální vlastnost, způsobilost, nebo postavení, stačí, pokud tuto vlastnost, způsobilost nebo postavení splní právnická osoba jejímž jménem pachatel jedná.

Subjektivní stránka vyžaduje až na výjimku úmyslné zavinění.⁹⁸ Úmysl zahrnuje všechny skutečnosti rozhodující z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu, včetně faktu, že jde o věc cizí. Kromě zavinění se při některých trestných činech vyžadují k naplnění skutkové podstaty trestného činu i fakultativní znaky skutkové podstaty, a to účel spáchání trestného činu a pohnutka.

Majetkové trestné činy můžeme stejně rozdělit z hlediska forem trestné činnosti do třech skupin:

- trestné činy spojené s neoprávněným obohacováním,⁹⁹
- trestné činy spojené s úmyslným poškozováním majetku a majetkových práv,¹⁰⁰
- trestné činy spojené s kořistěním z trestné činnosti.¹⁰¹

Některé z majetkových trestných činů, např. trestný čin nepovoleného provozování loterií a jiných podobných her a sázek není možné zařadit do žádné z výše uvedených kategorií.

Do čtvrté hlavy trestního zákona „Trestné činy proti majetku“ patří kromě jiných majetkových trestných činů tato podvodná jednání: trestný čin podvodu podle § 221 TZ, úvěrového podvodu podle § 222 TZ, pojišťovacího podvodu podle § 223 TZ, kapitálového podvodu podle § 224 TZ a trestný čin subvenčního podvodu podle § 225 TZ. Slovenská trestněprávní úprava tak obsáhla svými ustanoveními větší okruh podvodných jednání než česká, když

⁹⁸ Zavinění se nevyžaduje u trestných činů Podílnictví a Porušování povinností při správě cizího majetku.

⁹⁹ Např. trestný čin Krádeže, Zpronevěry, Nevyplacení mzdy a odstupného, Neoprávněné užívání cizí věci, podvod atd.

¹⁰⁰ Např. trestný čin Podvodného úpadku, Zaviněného úpadku, Porušování povinností při správě cizího majetku atd.

¹⁰¹ Podílnictví a Legalizace příjmů z trestné činnosti.

oproti české trestněprávní úpravě upravila v samostatných skutkových podstatách také podvod kapitálový a subvenční.

Ustanovení o tzv. podvodných jednáních v § 221 - 225 TZ poskytují ochranu majtkovým právům a jednotlivým druhům a formám vlastnictví. Objektem trestných činů je zde vždy cizí majetek, majtková práva fyzických a právnických osob a dispozice s nimi. Pokud se týká objektivní stránky trestných činů podvodu, úvěrového podvodu a pojišťovacího podvodu, je v zásadě stejná jako v české trestněprávní úpravě.¹⁰²

Trestný čin podvodu podle § 221 TZ spáchá ten, kdo ke škodě na cizím majetku sebe či jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl nebo využije cizího omylu a způsobí tak na cizím majetku malou škodu. Naplnění kvalifikovaných skutkových podstat je vázáno především na způsobení vyšší škody, závažnější způsob konání atd.

Ustanovení o úvěrovém podvodu § 222 TZ obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty. První naplní ten, kdo vyláká od jiného úvěr nebo zabezpečení úvěru tím, že ho uvede v omyl v otázce splnění podmínek na poskytnutí úvěru anebo splácení úvěru, čímž mu způsobí malou škodu. Druhá samostatná skutková podstata úvěrového podvodu upravuje jednání, kterého se může dopustit pouze speciální subjekt, a to zaměstnanec, člen statutárního orgánu, zástupce nebo jiná osoba oprávněná jednat za toho, kdo úvěr poskytuje, pokud umožní získat úvěr tomu, o kom ví, že nesplní podmínky k poskytnutí úvěru. Ostatní kvalifikované skutkové podstaty jsou vázány opět na vyšší škodu, závažnější způsob jednání atd.

¹⁰² Tak učebnice Pavel Baláž: Trestné právo hmotné, Všeobecná a osobitná časť, 1 zväzok, IURA EDICIA, Bratislava 2001.

Naplnění skutkové podstaty pojistného podvodu podle § 223 TZ je vázáno na jednání, kterým pachatel vyláká pojistné plnění od jiného tím, že ho uvede v omyl v otázce splnění podmínek k jeho poskytnutí a tak mu způsobí malou škodu. I ustanovení o pojistném podvodu obsahuje ve druhém odstavci samostatnou skutkovou podstatu, které se může dopustit pouze speciální subjekt, a to zaměstnanec, člen, zástupce nebo jiná osoba oprávněná jednat za toho, kdo pojistné plnění poskytuje, pokud napomáhá získat pojistné plnění tomu, o kom ví, že nesplní podmínky pro jeho poskytnutí. Další odstavce opět obsahují kvalifikované skutkové podstaty.

Skutková podstata kapitálového podvodu v ustanovení § 224 TZ spočívá v tom, že pachatel v souvislosti s nabídkou, prodejem anebo rozšiřováním cenných papírů anebo jiných listin, které slibují účast na majetkových výnosech podniku, anebo ten, kdo v souvislosti s nabídkou zvýšit výnosy takového investování ve prospektech anebo jiných propagačních materiálech či přehledech, týkajících se majetkových poměrů anebo výnosů podniku, ve vztahu k většímu počtu osob, uvádí nepravdivé údaje anebo nereálné údaje o výnosech investování, nebo o majetkových poměrech podniku do kterého se má investovat, anebo nevýhody takového investování zamlčí.¹⁰³ V tomto případě vlastně jde o klamavou reklamu, která musí být uskutečněna ve vztahu k většímu počtu osob (zpravidla půjde o prospekt produktu, reklamu či inzeráty). Fakticky zde jde o povýšení pokusu trestného činu na dokonaný trestný čin, jelikož způsobení škody se nevyžaduje. Tento následek bude trestný podle kvalifikované skutkové podstaty.

V ustanovení § 225 TZ o subvenčním podvodu se vyskytují tři skutkové podstaty. Jednak pachatel vyláká od jiného dotaci, subvenci, příspěvek nebo jiné plnění ze státního rozpočtu, rozpočtu veřejnoprávní instituce, rozpočtu státního fondu anebo rozpočtu obce, nebo nesplní podmínky na jejich

¹⁰³ Viz ustanovení § 224 odst. 1 slovenského TZ.

poskytnutí a to tím, že ho uvede v omyl.¹⁰⁴ Za druhé pachatel neoprávněně získanou dotaci, subvenci, příspěvek nebo jiné plnění z uvedených rozpočtů použije na jiný než určený účel.¹⁰⁵ A konečně za třetí, pokud pachatel jako zaměstnanec, člen, zástupce nebo jiná osoba oprávněná konat za toho kdo dotaci, subvenci, příspěvek anebo jiné plnění z uvedených rozpočtů poskytuje, umožní získat dotaci, subvenci, příspěvek nebo jiné plnění tomu, o kom ví, že nesplní podmínky určené na jeho poskytnutí.¹⁰⁶ Toto ustanovení se netýká dotací, subvencí anebo jiných plnění poskytovaných na základě dobrovolnosti. Podmínkou trestnosti není způsobení škody ani získání prospěchu (tyto znaky se vyskytují až v kvalifikovaných skutkových podstatách). Subjektem trestných činů může být kdokoliv, s výjimkou § 225 odst. 2 TZ, kde může být pachatelem pouze zaměstnanec, člen, zástupce anebo jiná osoba oprávněná konat za toho, kdo úvěr poskytuje. Pro naplnění subjektivní stránky těchto trestných činů se vyžaduje úmyslné zavinění.

Pokud jde o výši trestních sazeb za uvedené trestné činy, obecně můžeme zhodnotit, že slovenská úprava obsahuje vyšší tresty než úprava česká.

¹⁰⁴ Ustanovení § 225 odst. 1 slovenského TZ.

¹⁰⁵ Ustanovení § 225 odst. 2 slovenského TZ.

¹⁰⁶ Ustanovení § 225 odst. 3 slovenského TZ.

VIII.

Základy úpravy podvodných jednání v Evropských společenstvích

Podvody vztahující se k výdajům a příjmům Společenství¹⁰⁷ poslední dobou stále častěji nabývají přeshraniční podoby. Tento fakt je způsoben především stále liberálnějším pohybem zboží, osob, služeb a kapitálu, který objektivně zvyšuje riziko internacionalizace trestné činnosti spojené s pácháním podvodů. Na půdě Společenství působí v oblasti podvodných jednání především Evropský úřad pro potírání podvodných jednání – OLAF,¹⁰⁸ jehož hlavním předmětem činnosti je ochrana finančních zájmů Společenství. Hlavní odpovědnost za provádění rozpočtu Společenství však nese Evropská komise, která k tomu dostala ve Smlouvě o založení ES některá oprávnění směřující k ochraně finančních zájmů Společenství.¹⁰⁹

Pokusem o zavedení nadnárodního trestního práva na úrovni práva Společenství se stal Protokol o trestněprávní ochraně finančních zájmů Společenství a stíhání porušování ustanovení smlouvy o EHS.¹¹⁰ Tento návrh byl předložen Evropskou komisí v roce 1976 a měl umožnit přijímat společná pravidla na trestněprávní ochranu finančních zájmů Společenství, avšak narazil na odpor zastánců národního práva v Radě. Později se však Společenství k tomuto původnímu návrhu vrátilo a byly přijaty příslušné předpisy jak na úrovni primárního, tak na úrovni sekundárního evropského práva.

Judikatura Evropského soudního dvora se poprvé zabývala ochranou finančních zájmů Společenství v roce 1989,¹¹¹ kdy byl vysloven tzv. princip asimilace (členské státy mají povinnost učinit stejná opatření, aby čelily podvodům postihujícím finanční zájmy Společenství, jaká činí, když čelí podvodům

¹⁰⁷ Promiskue zejména v předpisech evropského práva a odborné literatuře s pojmem Evropských Společenství.

¹⁰⁸ Office Européen de Lutte Anti-fraude.

¹⁰⁹ Viz. články 155 a 205 Smlouvy o založení Evropských společenství.

¹¹⁰ Rozuměj Evropské Hospodářské Společenství.

¹¹¹ Judikát ESD č. 68/1998 ve věci jugoslávská kukuřice.

postihujícím jejich vlastní finanční zájmy). Postupný vývoj vyvrcholil zakotvením principu asimilace do Maastrichské smlouvy o Evropské unii v roce 1992 v dřívějším článku 280, nyní článek 280 odst. 2. Podle tohoto článku se členské státy zavazují k boji proti podvodům a jiným protiprávním jednáním která ohrožují finanční zájmy Společenství přijetím příslušných opatření, která mají být stejná jako přijímají na ochranu svých vlastních finančních zájmů. Členské státy by měly dále koordinovat svou činnost zaměřenou na ochranu finančních zájmů a za tím účelem pravidelně a úzce spolupracovat mezi příslušnými orgány. Rada byla zmocněna po konzultaci Účetního dvora přijímat opatření nezbytná k předcházení a potírání podvodů. O přijatých opatřeních k provedení tohoto článku podává každoročně zprávu Evropská komise, a to jak Radě tak Evropskému parlamentu. Toto ustanovení tak na úrovni primárního práva zavázalo jednotlivé členské státy ke vzájemné spolupráci a finanční zájmy Společenství a jejich ochranu postavilo na stejnou úroveň s finančními zájmy jednotlivých členských států.

Postupně se tak začal tvořit soubor předpisů směřující k minimální ochraně finančních zájmů Společenství. Spolupráce, která se takto vyvinula, působila zpočátku pouze na horizontální úrovni, kdy členské státy byly povinny mezi sebou spolupracovat tak, aby zajistili účinný postih pachatelů. Teprve přijetím Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z roku 1995 a navazujících právních aktů došlo k určitému posunu k vertikalizaci. Úmluva měla vytvořit společný právní rámec pro všechny oblasti Společenství při realizaci ochrany finančních zájmů Společenství. Úmluva je orientována do oblasti trestního práva, stanoví skutkové podstaty některých trestných činů a ukládá členským státům tyto skutkové podstaty transponovat do svého národního práva. Pro účely Úmluvy zahrnuje skutková podstata podvodu na finančních zájmech Společenství dvě skupiny jednání. V oblasti výdajů jde o komisivní (úmyslný) čin nebo omisivní (nedbalostní) jednání týkající se:

- použití nebo předložení nepravých, nesprávných nebo neúplných výkazů nebo dokladů, které mají za následek nesprávné přidělení finančních prostředků nebo nezákonné zadržování prostředků ze základního rozpočtu Společenství či rozpočtů spravovaných Společenstvími nebo jejich jménem,
- nepředložení informací v rozporu s nějakým konkrétním závazkem s tímž následkem,
- chybné použití finančních prostředků pro jiné účely, než pro které byly původně předloženy.

V oblasti příjmů jde o úmyslný čin nebo omisivní jednání týkající se:

- použití nebo předložení nepravých, nesprávných nebo neúplných výkazů nebo dokladů, které mají za následek nezákonné zmenšení zdrojů základního rozpočtu Společenství či rozpočtů spravovaných Společenstvími nebo jejich jménem,
- nepředložení informací v rozporu s nějakým konkrétním závazkem s tímž následkem,
- chybné použití oprávněně získané dávky, což má stejný účinek, jak výše uvedeno.¹¹²

Důležitým bodem se stalo ustanovení, že nelze odmítnout vydání osoby v případě podvodného jednání poškozujícího finanční zájmy Společenství pouze z toho důvodu, že se jedná o daňový či celní (fiskální) trestný čin. Pojem finanční zájmy byl vymezen jako veškeré vykázané příjmy a výdaje zahrnuté v rozpočtu Společenství, dále všechny příjmy nebo výdaje, které jsou spravovány přímo nebo z pověření Společenství a jeho orgánů nebo zařízení.

¹¹² Pikna, B.: Ochrana finančních zájmů Společenství, Trestní právo, č. 11/2004.

K Úmluvě byly přijaty dva protokoly, které doplňují trestněprávní ochranu finančních zájmů Společenství. První protokol upravil skutkovou podstatu úplatkářství ve formě pasivní korupce tak, že se jí dopustí úředník¹¹³, pokud úmyslně přímo či přes prostředníka získá výhody jakéhokoliv druhu pro sebe nebo pro jiného nebo přijme příslib této výhody, která spočívá v komisivním nebo omisivním jednání v rámci plnění povinností nebo výkonu jeho funkce v rozporu s úředními povinnostmi, a to způsobem, kterým se poškozují nebo potencionálně poškozují finanční zájmy Společenství.¹¹⁴ Dále první protokol stanovil skutkovou podstatu podplácení ve formě aktivní korupce, jestliže osoba úmyslně přímo nebo přes prostředníka poskytne výhody jakéhokoliv druhu úředníkovi nebo jinému za to, že se dopustí úmyslného nebo omisivního jednání v rámci plnění povinností nebo výkonu funkce v rozporu s úředními povinnostmi způsobem, kterým se poškozují nebo potencionálně poškozují finanční zájmy Společenství.¹¹⁵ Druhý protokol doplnil Úmluvu o ochraně finančních zájmů Společenství o další skutkové podstaty, a to praní výnosů z podvodů, z podplácení a z přijímání úplatků.¹¹⁶ Druhý protokol navíc zavedl odpovědnost právnických osob¹¹⁷ při podvodu, podplácení a přijímání úplatků při úmyslných jednáních a při nedbalostních jednáních při nedostatečném dohledu a kontrole.

Kontrolou řádného nakládání s příjmy a výdaji Společenství se zabývá Evropský účetní dvůr, který dále dohlíží na správnost finančního řízení. Evropský účetní dvůr nemá soudní pravomoc k vynucování svých kontrolních pravomocí nebo k vedení vyšetřování v případě podezření z nezákonné činnosti. Pokud Evropský účetní dvůr zjistí chyby, nesrovnalosti nebo potencionální případy zpronevěry, upozorní na ně příslušné instituce a orgány.

¹¹³ Pojem „úředník“ zahrnuje jak úředníka národního, včetně úředníka jiného členského státu EU.

¹¹⁴ Viz článek 2 prvního protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství.

¹¹⁵ Viz článek 3 prvního protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství.

¹¹⁶ Viz články 1 a 2 druhého protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství.

¹¹⁷ Právnickou osobu definuje druhý protokol k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství jako jakoukoliv společnost mající povahu právnické osoby podle národního práva, avšak nepovažuje se za ní stát a veřejné korporace, které působí při výkonu státní moci, dále se za ni nepovažují ani mezinárodní organizace.

Při ochraně finančních zájmu Společenství je využívána spolupráce Europolu a Evropské centrální banky a především úzká spolupráce s členskými státy.

Soubor norem trestního práva Evropské unie, tzv. Corpus Juris, určený k minimální ochraně finančních zájmů Společenství, byl vypracován v souladu s judikaturou Evropského soudního dvora a Evropskou úmluvou o lidských právech. Poprvé tak byly zahrnuty do evropského práva i sankce trestní, když doposud šlo pouze o sankce správní. Corpus Juris však není stále ještě právně závazný, což snižuje jeho význam. Corpus Juris je rozdělen na tři části, první¹¹⁸ tvoří trestní právo hmotné – zvláštní část, druhou část tvoří trestní právo hmotné – obecná část a konečně třetí část patří trestnímu právu procesnímu. V první části, trestní právo hmotné - zvláštní část, jsou obsaženy skutkové podstaty celkem osmi trestných činů. Mezi nimi je nutné zmínit zejména skutkovou podstatu podvodu proti finančním zájmům Společenství a příbuzné trestné činy, která obsahuje skutkové podstaty obdobné zpronevěře a podvodu. Dále je zde obsažen trestný čin podvodu ve sféře volné soutěže, který je obdobou skutkové podstaty trestného činu pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě. Ve skutkové podstatě zpronevěra fondů je obsaženo jednání, kterého se může dopustit jen funkcionář – úředník Společenství. V obecné části¹¹⁹ je mimo jiné zahrnuta i trestní odpovědnost právnických osob. Trestný čin může být spáchán právnickou osobou za předpokladu, že je čin spáchán v jejich prospěch jejich orgánem, statutárním zástupcem, nebo kýmkoliv, kdo je oprávněn jednat jejich jménem nebo je oprávněn jejich jménem fakticky rozhodovat. Vedle trestní odpovědnosti právnických osob není vyloučena v téže věci i odpovědnost fyzických osob. Třetí část Corpus Juris¹²⁰ se týká postavení a struktury evropského veřejného žalobce, obsahuje definice přípravného řízení, evropského zatýkacího rozkazu a dalších trestněprocesních institutů. Projekt Corpus Juris je tedy velmi ambiciózním projektem, který by usnadnil přímé a

¹¹⁸ Viz články 1-8 Corpus Juris.

¹¹⁹ Viz články 9-17 Corpus Juris.

¹²⁰ Viz články 18-24 Corpus Juris.

hranicemi neomezené vyšetřování a trestní stíhání závažné organizované trestné činnosti zaměřené proti zájmům Společenství, avšak zatím je stále jen pouhým projektem, čekajícím na přiznání právní závaznosti.

IX.

Trestní odpovědnost právnických osob v ČR a vybraných zemích

Pojem trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje deliktní způsobilost právnických osob v trestním právu, tedy jejich způsobilost být pachatelem trestného činu a nést za něj odpovědnost. Všeobecně vychází představa trestní odpovědnosti právnických osob z toho že pokud může právnická osoba jednat ve smyslu právních předpisů v soukromoprávní oblasti, může konat i v trestním právu – tedy spáchat trestný čin.¹²¹

Z hlediska přičitatelnosti je odpovědnost konstruována buď zcela nezávisle na zavinění (objektivní odpovědnost), nebo tak, že právnická osoba je odpovědná jen tehdy, pokud zaviněně neučinila nezbytná opatření k odvrácení nebo odstranění následků uvedených u jednotlivých skutkových podstat trestných činů, nebo takové následky zaviněně způsobila. Se vzrůstajícím ekonomickým potenciálem roste také reálná možnost vyvíjení společensky škodlivých činností. Pomocí právnických osob lze v dnešní době páchat závažné trestné činy – typické jsou např. podvodné vylákání subvencí a dotací, hospodářské podvody a jiné hospodářské machinace¹²² nebo páchání organizovaného zločinu.

Ve všech zemích, kde byla trestní odpovědnost právnických osob nakonec zavedena, předcházela tomuto kroku široká a dlouhá debata, během níž vyšla najevo řada argumentů pro i proti jejímu zavedení. Jedním z motivů zavádění trestní odpovědnosti právnických osob se stala snaha postihnout konkrétní právnickou osobu zejména za situace, kdy pro trestný čin nebylo možno trestně stíhat a případně odsoudit osobu fyzickou. Podstatným faktem je, že nejde ve skutečnosti o trestní odpovědnost, ale o fikci (fikcí je i samotná právnická osoba). Zatímco tradiční kontinentální trestní právo je založeno na individuální odpovědnosti, v případech trestní odpovědnosti právnických osob jde o různé

¹²¹ Janda, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Bulletin advokacie, č. 5/2006.

¹²² Srovnej např. případy Enronu či Parmalatu.

podoby odpovědnosti kolektivní. Nebylo by však správné se domnívat, že individuální odpovědnost byla v minulosti na evropském kontinentě jediným a výlučně uznávaným druhem odpovědnosti. Paralelně s individuální trestní odpovědností zde existovala trestní odpovědnost korporací,¹²³ i když případů skutečného trestního stíhání korporací nebylo mnoho. Rozhodně však nešlo o případy zanedbatelné.¹²⁴ K zániku kolektivní trestní odpovědnosti došlo na evropském kontinentu až v 18. století, když byly nalezeny jiné a efektivnější nástroje, kterými bylo možno v centralistickém absolutistickém státě regulovat, kontrolovat a potlačovat společensky škodlivou činnost kolektivních korporací. Těmito nástroji se staly především administrativněprávní předpisy. Na tento započatý vývoj v období absolutismu navázaly státy i po období buržoazních revolucí, když vycházely důsledně z principu výlučné individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Ta se tak na dlouho dobu stala jednou ze základních zásad trestního práva kontinentální Evropy.

Naproti tomu v zemích anglosaského právního systému, jako je Velká Británie nebo USA, došlo ke zcela odlišnému vývoji. Trestní odpovědnost právnických osob zde prošla dlouhodobým, skoro dvousetletým, vývojem a nikdy nebyla opuštěna. Právě zde můžeme hledat počátky tohoto institutu, přičemž právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob se zde liší svým rozsahem, když bývá označována jako plná (pravá) trestní odpovědnost právnických osob. S trestáním právnických osob se však v dnešní době setkáme také v Japonsku, Koreji, Číně, či v některých zemích Jižní Ameriky.¹²⁵

Pokud jde o další vývoj na evropském kontinentě, trestní odpovědnost právnických osob byla ve druhé polovině 20. století postupně zavedena v Holandsku, Portugalsku, Norsku, na Islandu a ve Francii. V posledních letech

¹²³ Ve starověku a středověku např. různé obce, cechy, gildy, náboženské sekty, spolky atd.

¹²⁴ Tak Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo 7-8/2000.

¹²⁵ Janda, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Bulletin advokacie, č. 5/2006

se okruh zemí, které zavedly trestní odpovědnost právnických osob rozšířil o Slovinsko, Finsko, Dánsko, Belgie, Švýcarsko, Rakousko a Polsko. V dalších zemích, jako je Slovensko nebo Česká Republika, probíhají přípravné práce na jejím zavedení.

Jak již bylo uvedeno, ohledně otázky zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vyvstávalo v průběhu let mnoho sporů a otázek. Názory, které ji znovu začaly obhajovat můžeme zpozorovat již na přelomu 19. a 20. století. Nutno podotknout, že spory příznivců¹²⁶ a odpůrců¹²⁷ zavedení trestní odpovědnosti právnických osob nejsou rozhodnuty dodnes. Podle Prof. JUDr. Jana Musila, CSc., jsou tyto spory patrně dány tím, že „společenská realita, která vyvolává potřebu právně regulovat protispolečenské aktivity kolektivních subjektů, podléhá rychlému dynamickému vývoji, což následně vede ke změnám teoretických postulátů a ke sporům o to, nakolik právní teorie, právní úprava a právní praxe adekvátně reagují na tyto proměny“.¹²⁸

Důvodů pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob bylo několik. Mezi těmi, které se vyskytují nejčastěji můžeme uvést tyto:

- nové druhy protispolečenských aktivit páchaných právnickými osobami,
- neúčinnost individuálního trestního práva,
- potřeba aktivizovat kolektivní odpovědnost,
- fakt, že nelze vystačit s administrativněprávní odpovědností právnických osob
- a samozřejmě i mezinárodní závazky a doporučení mezinárodních organizací.¹²⁹

¹²⁶ Mezi nimi např. Delmas – Marty, Schönemann, Tiedemann, Jung, Hirsch, Heine a další.

¹²⁷ Mezi nimi např. Heinitz, Englisch, Otto, Fuchs, Jescheck a další.

¹²⁸ Tak Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo č. 7 -8/2000.

¹²⁹ Viz Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne?, Trestní právo č. 7-8/2000, Janda, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Bulletin advokacie, č. 5/2006.

Naproti tomu mezi argumenty, uváděnými proti trestněprávní odpovědnosti právnických osob můžeme uvést zejména tyto:

- právnické osoby mají pouze fiktivní subjektivitu,¹³⁰
- právnické osoby nejsou způsobilé jednat,
- právnické osoby nejsou způsobilé jednat zaviněně,¹³¹
- trestní sankce nejsou vhodné pro právnické osoby, protože neplní svůj účel,
- trestní sankce ukládané právnickým osobám jsou nespravedlivé, protože postihují i nevinné subjekty.¹³²

Pokud jde o argumenty, které podporují zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, je zřejmé, že v soudobém společenském a hospodářském životě se vyskytují nové, dříve neznámé, antisociální jevy, které jsou výsledkem činnosti průmyslových a obchodních společností. Prostřednictvím právnických osob jsou páčány závažné trestné činy, jako například podvodné vylákání subvencí a dotací, hospodářské podvody a jiné hospodářské trestné činy nebo například trestné činy související s poškozováním životního prostředí, jejichž následky bývají velmi těžké a způsobené škody enormně vysoké.¹³³ Pokud by byly tyto delikty postihovány pouze v rámci individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, nešlo by zcela jistě o postih dostatečně účinný, který by náležitě plnil svoji odstrašovací a preventivní funkci. Co více, konkrétního pachatele výše uvedených deliktů se v současné době, často pro důkazní potíže, nepodaří ani potrestat. Hrozba a výkon trestních sankcí vůči trestně odpovědné právnické osobě by měly mít především ekonomickou povahu a být přísnější než v případě fyzických osob, aby tak znesnadnily pozici

¹³⁰ Tento argument je však v současné době překonán a v diskusích o trestní odpovědnosti právnických osob se již nevyskytuje.

¹³¹ Tato námitka se vyskytuje v diskusích nejčastěji a je také nejobtížnější se s ní vypořádat.

¹³² Tak Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo č. 7-8/2000.

¹³³ Např. výroba zdravotně závadných léků.

právnícké osoby v konkurenčním prostředí a aby touto hrozbou ovlivnily její chování žádoucím směrem.

V posledních desetiletích se na evropském kontinentu prosazovala deliktní odpovědnost právníckých osob zejména v oblasti správního práva. Sankcemi za správní delikty byly nejčastěji peněžní pokuty, které několikanásobně přesahovaly výši peněžních trestů podle trestního zákona. Proti správnímu trestání však mluví množství argumentů, které poukazují např. na nerovnost podmínek správní a trestní odpovědnosti nebo na odchylný způsob úpravy odpovědnosti ve správním a trestním právu, kdy správní právo může zásadně sankcemi postihnout pouze taková jednání, jejichž protiprávnost vyplývá z přesně definovaných konkrétních pokynů, podle kterých se má subjekt chovat. Správní právo tak nepostihne takové delikty, které nebyly předem definovány správními normami, tedy různé obecně nebezpečné a škodlivé způsoby jednání, které někdy neporušují žádný speciální správní předpis, ale pouze obecný příkaz náležité opatrnosti. Z tohoto důvodu by deliktní odpovědnost za taková společensky škodlivá jednání podle Prof. JUDr. Jana Musila, CSc., „měla být založena trestním zákonem, který je s to překrýt mezery v administrativní reglementaci“.

V neposlední řadě se jedním z důvodů pro zavedení trestní odpovědnosti právníckých osob staly i mezinárodní závazky a doporučení mezinárodních organizací, zejména pak Evropské unie. Některé z těchto dokumentů mají pouze doporučující charakter a nejsou tedy pro Českou republiku závazné.¹³⁴ Závazným dokumentem se pro Českou republiku stala Úmluva Evropské unie o ochraně finančních zájmů ES z roku 1995 a zejména pak její druhý protokol z roku 1997, který zavazuje členské státy EU zavést odpovědnost právníckých osob za podvod, aktivní korupci a praní špinavých peněz. I když tento

¹³⁴ Např. Celosvětový akční plán proti organizovanému zločinu, přijatý Světovou ministerskou konferencí v Neapoli v roce 1994.

dokument nepoužívá termínu „trestní“ odpovědnost, z charakteru a závažnosti sankcí, které příkladmo vyjmenovává,¹³⁵ se všeobecně dovozuje, že by se mělo jednat o pravou trestní odpovědnost.¹³⁶ V ostatních mezinárodních dokumentech nebývá vždy stanoveno, že by zavedení trestní odpovědnosti právnických osob bylo nutné provést pouze prostřednictvím trestního práva. Většinou se zde mluví pouze o odpovědnosti, tedy zjevně nejde pouze o odpovědnost trestní. Sankce ukládané právnickým osobám mají být účinné, přiměřené a odstrašující. Mezi nezávaznými právními dokumenty, které se týkají trestní odpovědnosti právnických osob, ale jsou pouze doporučující povahy, bychom mohli uvést např. Rámcové rozhodnutí Rady o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání v souvislosti se zavedením eura,¹³⁷ Doporučení Rady Evropy o hospodářské kriminalitě, Doporučení výboru ministrů Rady Evropy o odpovědnosti podniků a jiných právnických osob za delikty spáchané při výkonu jejich aktivit a další.

Proti výše uvedeným argumentům, které hovoří jasně pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, existuje však i řada protiargumentů. Jedním z nich je např. tvrzení některých odpůrců trestní odpovědnosti právnických osob, že právnická osoba nemůže jednat sama, ale vždy za ní musí jednat určitá fyzická osoba. Toto zprostředkované jednání potom nemůže stačit k založení trestní odpovědnosti právnické osoby. K tomu uvádí Prof. JUDr. Jan Musil, CSc., následující: „Domnívám se, že teorie popírající způsobilost právnických osob jednat proto, že jejich aktivita je zprostředkována jednáním fyzické osoby, není přesvědčivá. Vždyť i v případě individuální trestní odpovědnosti fyzických osob připouští teorie i praxe různé zprostředkované formy přičitatelného jednání, např. v konstrukcích spolupachatelství, účastenství nebo v jiných formách trestné součinnosti. Jestliže právnické osoby jsou reálně

¹³⁵ Např. zbavení nároku na veřejné dávky či pomoc, dočasné či trvalé vyřazení z provozování komerčních aktivit, soudní dohled, soudní likvidační příkaz.

¹³⁶ Tedy trestní odpovědnost stanovenou v trestněprávních normách.

¹³⁷ Pod č. 2000/383/JVV.

způsobilé být samostatně nositeli práv a povinností, potom musí být způsobilé jednat buď konformně, tj. v souladu s příkazem práva, nebo naopak nekonformně, tj. v rozporu s právními povinnostmi. Skutečnost, že za právnickou osobu jednají fyzické osoby, neznamená, že by byla vyloučena způsobilost právnických osob k jednání.¹³⁸

Jedním z největších argumentů proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je ten, že právnická osoba nemá psychiku a není tudíž způsobilá nést vinu ani zavinění.¹³⁹ S tímto argumentem by bylo možné se vyrovnat pomocí vytvoření, vedle individuálního trestního práva, paralelního a originálního trestního práva korporací, které by tvořilo jakousi druhou, separátní kolej trestního práva. Tento názor zastává např. G. Heine a přiklání se k němu i Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.¹⁴⁰

Dalším argumentem proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je tvrzení jejich odpůrců, že trestní sankce ukládané právnické osobě neplní svůj účel ochrany společnosti popř. odplaty. Naproti tomu zastánci trestní odpovědnosti právnických osob však uvádí, že je sice zřejmé, že katalog trestů nemůže být, což vyplývá ze samotné povahy jednotlivých druhů trestů, stejný pro fyzické i právnické osoby, ale to ještě nemusí znamenat, že by se tak nemohlo dosáhnout žádoucích účinků těchto sankcí. Pro právnické osoby musí být stanoven takový katalog trestů, jejichž nežádoucí dopad na nevinné členy právnické osoby bude minimální. Toho by se podle Prof. JUDr. Jana Musila docílilo tím, že „tresty budou v trestním zákoně určeny alternativně a tam, kde to povaha trestu umožňuje, bude rámec trestních sazeb stanoven dostatečně široce, aby se ponechal soudům dostatečný prostor pro to, aby při výměře trestu

¹³⁸ Viz Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo č. 7-8/2000.

¹³⁹ Koncepce viny se objevuje v německé trestněprávní nauce, kde je chápána jako vytykatelnost a je vázána na možnost činit osobní výtku pachatelů za spáchání činu. Naproti tomu české trestní právo je založeno na zavinění, které je podmínkou trestní odpovědnosti.

¹⁴⁰ Viz Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo 7-8/2000.

přihlédly k možným rizikům vedlejších nežádoucích účinků trestů a aby jim zabránily.“¹⁴¹

Evropské státy se snažily řešit otázku odpovědnosti právnických osob za delikty různým způsobem. Ve Švýcarsku nebo Španělsku existuje úprava, kde odpovědnost právnických osob je sice upravena v trestním zákoně, ale sankce za spáchání takových trestných činů se nenazývají tresty. Ve skutečnosti jde však o velmi citelné sankce, jako je zákaz činnosti, pozastavení činnosti nebo rozpuštění společnosti. Zcela odlišná je pak situace v Německu. Deliktní odpovědnost právnických osob byla upravena v Německu v roce 1968 přestupkovým zákonem, který postihuje právnické osoby za spáchání trestných činů peněžitými pokutami. Německá úprava vychází z tzv. teorie vadné organizace, kdy k protispolečenskému jednání vedla sama chybná organizace právnické osoby. I v řadě jiných zemí náleží trestání právnických osob spíše správnímu právu, nejde tedy o „pravou trestní odpovědnost“.¹⁴²

Jinou možnou úpravou trestní odpovědnosti právnických osob je tzv. institut jednání za jiného. Např. na Slovensku byl institut jednání za jiného zaveden poměrně nedávno, až v roce 2002, shodně s platnou českou trestněprávní úpravou do § 90 odst.2 TZ.¹⁴³ Nový Trestní zákon Slovenské republiky z roku 2005 tento institut zachoval. Osnova trestního zákona Slovenské republiky počítala i s trestní odpovědností právnických osob, avšak ta byla zamítnuta. V Rakousku byla trestní odpovědnost právnických osob zavedena od 1. ledna 2006 spolkovým Zákonem o odpovědnosti sdružení za trestné činy. V Polsku byla v roce 2002 přijata úprava trestní odpovědnosti právnických osob, s níž existuje paralelně nová trestněprávní úprava „klasická“, tedy vycházející z individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Polská trestněprávní úprava

¹⁴¹ Tak Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo 7-8/2000.

¹⁴² Tedy trestní odpovědnost zakotvenou trestněprávními předpisy, jak ji známe např. v anglosaských zemích.

¹⁴³ „Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti, nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná.“

tak již nepočítá s institutem jednání za jiného, jak ji zná česká trestněprávní úprava. Pokud jde o trestní právo Evropské unie, nacházíme instituty „trestní odpovědnost vedoucího obchodní společnosti nebo osoby s pravomocí v takové společnosti rozhodovat nebo provádět kontrolu“ a „trestní odpovědnost právnických osob“, v zatím nezávazném dokumentu Corpus Juris 2000. Pokud připustíme, že první institut má velice blízko k jednání za jiného, můžeme pak shrnout, že i evropská úprava v Corpus Juris paralelní existenci institutu jednání za jiného a trestní odpovědnosti právnických osob nevylučuje.

Podle platného trestního zákona České republiky může být pachatelem trestného činu jen fyzická osoba přičetná, která dosáhla v době činu určitého věku, tj. patnácti let. Pachatelem trestného činu je osoba, která svým jednáním uskutečnila všechny znaky trestného činu. V tomto smyslu je pachatelem i osoba, kterou podle trestního zákona kvalifikujeme jako spolupachatele nebo účastníka. Jde nejen o pachatele dokonaného činu, ale také přípravy a pokusu.

Delikt ní odpovědnost právnických osob se v České republice prosazuje zatím v oblasti správního práva. Správní teorie označuje tyto delikty jako správní delikty právnických osob. Tyto delikty zpravidla nevyžadují zavinění, naopak u nich převažuje objektivní odpovědnost absolutní, tedy bez možnosti liberace. Česká právní úprava správních deliktů právnických osob je však všeobecně pokládána za nedokonalou a je v literatuře právem kritizována.¹⁴⁴ I z tohoto důvodu se u nás množí hlasy volající po zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob.

Určitým nakročením k trestní odpovědnosti právnických osob je i u nás bezesporu trestněprávní institut jednání za jiného podle § 90 odst.2 TZ.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Např. Hendrych, D. a kol.: Správní právo, Obecná část, Praha, C.H.Beck/SEVT 1994.

¹⁴⁵ Ustanovení § 90 odst.2 TZ: „Jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná“.

Existují názory, podle nichž se trestněprávní systém, který nezná trestněprávní odpovědnost právnických osob, musí opírat právě o jednání za jiného, aby mohl postihnout fyzické pachatele zejména hospodářské a majetkové trestné činnosti. Jakmile je ovšem přijat koncept trestní odpovědnosti právnické osoby, lze se bez jednání za jiného obejít. Na druhé straně musím podotknout, že mezi jednáním za jiného a jednáním právnické osoby v rámci institutu trestní odpovědnosti právnické osoby není vztah exkluzivity (v tom smyslu, že by druhý institut vylučoval první), jde spíše o vztah komplementarity, v němž se oba trestněprávní instituty podporují. Při absenci jednání za jiného, za současné existence trestní odpovědnosti právnických osob, by došlo k tomu, že za trestný čin se zúženým okruhem pachatelů by mohla být trestně odpovědná jen právnická osoba, nikoliv však osoba fyzická, která za ni jednala. Srovnání nabízí slovenská, rakouská, polská a česká úprava, které všechny znají trestněprávní institut jednání za jiného, přičemž některé již přistoupily k právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob, jiné se k tomu teprve chystají.¹⁴⁶

Ohledně institutu trestní odpovědnosti právnických osob se vedla dlouhá debata mezi jejími zastánci a odpůrci i v České republice. Otázkami trestní odpovědnosti právnických osob se zabýval např. P. Bouzat, který uváděl jako důvody proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob především to, že právnické osoby nemají vlastní vůli, dále, že právnické osoby existují a jsou způsobilé, jen pokud je to nezbytné, aby plnily své poslání, kterým ovšem není páčání deliktů (tzv. princip speciality), připuštění odpovědnosti právnických osob by dále bylo v rozporu se zásadou personality trestů, trestní systém platného práva je zcela zaměřen na osoby fyzické, a konečně to, že by nebylo dobré vedle odpovědných jednotlivců stíhat ještě právnické osoby. Naproti tomu se ale podle Bouzata objevují stále naléhavěji důvody pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, mezi které patří zejména to, že skupiny mají odlišnou vůli od osob, které ji tvoří a právníci tuto vůli uznávají (důkazem je

¹⁴⁶ Příbělský, P.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku, Trestněprávní revue, č. 1/2007.

občanskoprávní odpovědnost právnických osob). Z principu speciality se nedá dovozovat, že právnické osoby nemají plnou volnost nesprávného jednání, dále že trest má postihnout jen právnickou osobu, nikoliv její členy, majetkové tresty je možné uložit i právnickým osobám, stejně jako i některé sankce a konečně pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob hovoří i jejich vzrůstající význam.

Zároveň s osnovou nového trestního zákoníku byla předkládána Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR i osnova Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Návrh tohoto zákona platnou úpravu v § 90 odst.2 TZ doplnil a zpřesnil v zájmu ochrany třetích osob jednajících bona fidei.¹⁴⁷ Tato osnova byla Poslaneckou sněmovnou České republiky v listopadu 2004 v rámci prvního čtení zamítnuta.

Návrh Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2004 nebyl pojat jako zcela samostatný zákon, ale měl navazovat na předpisy trestního práva v oblasti hmotného a procesního práva.¹⁴⁸ Předně můžeme říci, že návrh tohoto zákona upravoval trestní odpovědnost zcela komplexně, tedy jednak podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a nakonec i zvláštní ustanovení vztahující se k trestnímu řízení vedenému proti právnickým osobám, přičemž byla stanovena i zvláštní působnost tohoto zákona¹⁴⁹. Návrh však pojem právnických osob výslovně nedefinoval, tuto úpravu přenechal normám občanskoprávním a obchodněprávním, a to proto, aby jej bylo možné použít na všechny právnické

¹⁴⁷ Ustanovení § 405 odst.2 TZ: „Tohoto ustanovení se užije i tehdy, jestliže právnická osoba platně nevstoupila, nebo je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, oprávnění k zastupování nebo příkazní poměr, neúčinný.“

¹⁴⁸ Tedy na trestní zákon a trestní řád, v platném znění. Svou povahou šlo tedy o tzv. „vedlejší trestní zákon“, který obsahoval ustanovení jak z trestního práva hmotného tak procesního.

¹⁴⁹ Ustanovení § 2 návrhu Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: „Zvláštní ustanovení o působnosti trestních zákonů“.

osoby, bez ohledu na způsob jejich vzniku, pokud je výslovně ze své působnosti nevyloučil.¹⁵⁰

Jednání právnické osoby definoval vládní návrh Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v ustanovení § 5 tak, že trestným činem spáchaným právnickou osobou je čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu, nebo na úkor, či v zájmu jiného, pokud naplňuje znaky některého z trestných činů uvedených v ustanovení § 4 tohoto návrhu, jednal-li tak statutární orgán nebo jeho člen, dále ten, kdo v rámci této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo zaměstnance při plnění pracovních úkolů. Předpokládalo se, že jde o právnickou osobu s právní subjektivitou, která jedná navenek určitým způsobem. Návrh tak konstruoval odpovědnost právnické osoby založenou na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě jako zvláštní odpovědnost, odlišnou od odpovědnosti fyzických osob založené na zavinění.

Ustanovení § 4 návrhu Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim tak taxativně vymezil, které zločiny a přečiny podle trestního zákona se rozumí trestnými činy podle tohoto zákona.¹⁵¹

Podle ustanovení § 6 návrhu Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim měla být pachatelem trestného činu právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, ale i právnická osoba, která ke spáchání trestného činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. Trestní odpovědnost právnické osoby měla být nezávislá na tom,

¹⁵⁰ Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v § 4 vyloučil ze své působnosti výslovně Českou republiku (stát), Českou národní banku a územně samosprávné celky.

¹⁵¹ Mezi nimi i trestné činy podvodu podle § 185 TZ, pojistného podvodu podle § 186 TZ, úvěrového podvodu podle § 187 TZ a dotačního podvodu podle § 188 TZ.

zda se podaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem popsaným výše, popř. byla-li sama tato osoba fyzická vůbec trestně neodpovědná.¹⁵²

Dále bylo počítáno s ochranou třetích osob, jednajících bona fidei, když návrh zákona pamatoval na situace, kdy právnická osoba podle občanskoprávních nebo obchodněprávních předpisů právně vznikla, ale její vznik byl neplatný, a přes tuto skutečnost vstoupila do právem upravených vztahů a spáchala trestný čin. V tomto případě návrh stanovil, že trestný čin je spáchán právnickou osobou i v případě, je-li právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, neplatný nebo neúčinný.

Český návrh Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zařadil mezi možné sankce a ochranná opatření zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz účasti v zadávacím řízení o veřejných zakázkách a veřejné soutěži, zákaz přijímat dotace a subvence, zveřejnění rozsudku ve sdělovacích prostředcích a z ochranných opatření pouze zabrání věci.¹⁵³ Tresty a ochranná opatření byla zákonodárcem přizpůsobena povaze právnické osoby tak, aby ji mohla co nejúčinněji postihnout.

Pokud jde o řízení proti právnickým osobám, návrh umožnil vést společné řízení proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě, pokud jejich tresty spolu souvisí a nebrání tomu důležité důvody, jejich trestní odpovědnost se však v řízení měla posuzovat samostatně. Dále byla v procesní části upravena zajišťovací opatření, zastupování právnických osob, obhajoba atd.

Rakouská trestněprávní úprava odpovědnosti právnických osob v Zákoně o odpovědnosti sdružení je zatím nejnovější úpravou trestní odpovědnosti

¹⁵² Viz § 6 návrhu Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

¹⁵³ To vše § 10 návrhu Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

právnických osob, která byla přijata v evropských státech. Základním trestněprávním předpisem, upravujícím odpovědnost za trestné činy zůstal však i nadále rakouský trestní zákoník.¹⁵⁴ Zákon o odpovědnosti sdružení je tak *lex specialis* k rakouskému trestnímu zákoníku, který je ve vztahu k tomuto zákonu *lex generalis*.

Předmětem Zákona o odpovědnosti sdružení je úprava podmínek odpovědnosti sdružení za spáchání trestných činů, stanovení sankcí a úprava řízení, kterým se trestní odpovědnost sdružení zjišťuje, a bližší úprava příslušných sankcí. Zákon o odpovědnosti sdružení je rozdělen celkem na tři oddíly. V prvním oddíle je upravena působnost zákona a jsou zde vymezeny základní pojmy, druhý oddíl obsahuje samotnou úpravu hmotněprávních ustanovení, konečně třetí oddíl je věnovaný procesním otázkám.

Zákon o odpovědnosti sdružení zavedl trestněprávní odpovědnost sdružení za jakýkoliv typ deliktu uvedený v trestním zákoně či zákonech souvisejících. Nebyla tedy přijata varianta, aby právnická osoba odpovídala pouze za vybrané specifické trestné činy. Právnická osoba je v zákoně vymezena kombinací pozitivní a negativní definice, přičemž je tato definice užší, než definice občanského či obchodního zákoníku. Sdruženími se rozumí právnické osoby, stejně jako osobní obchodní společnosti, zapsané výdělečné společnosti a evropské hospodářské zájmové sdružení. Z působnosti zákona byly vyjmuty určité kategorie právnických osob, a to pozůstalost¹⁵⁵, stát, kraje, obce a jiné právnické osoby, pokud jejich činnost souvisí s výkonem státní moci. Trestní odpovědnost sdružení vznikne, pokud v rámci jeho činnosti dojde ke spáchání trestného činu a tento čin je spáchán k jeho prospěchu, anebo tímto činem byly porušeny povinnosti uložené sdružení. Za trestné činy nositelů rozhodovací pravomoci je sdružení odpovědné, pokud se ho tito dopustili protiprávně a

¹⁵⁴ RGBL. č. 60/1974.

¹⁵⁵ V Rakouské právní literatuře se za právnickou osobu považuje i pozůstalost, je však pouze konstrukcí na ulehčení přechodu všech práv a povinností ze zůstavitele na dědice.

zaviněně. Za trestné činy spáchané spolupracovníky je sdružení odpovědné za těchto podmínek:

- spolupracovník způsobí protiprávní následek uvedený v zákonné skutkové podstatě,
- sdružení je odpovědné za trestný čin vyžadující úmyslné zavinění jen tehdy, pokud spolupracovník jednal úmyslně, za trestný čin vyžadující nedbalostní formu zavinění je odpovědné, jen pokud spolupracovník nedodržel potřebnou starostlivost,
- spáchání činu bylo umožněné nebo ulehčené tím, že nositelé rozhodovací povinnosti zanedbali nařízenou pečlivost a starostlivost alespoň tím, že zanedbali vykonání důležitých technických, organizačních nebo personálních opatření potřebných k zabránění takovému činu.¹⁵⁶

Definice nositele rozhodovací pravomoci a spolupracovníka byla z podstatné části převzata z článku 3 odst. 1 Druhého protokolu k Evropské úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství. Platí přitom pravidlo, že odpovědnost sdružení za čin a trestnost nositelů rozhodovací pravomoci anebo spolupracovníků za stejný čin se nevylučuje.

Nejproblematictější při tvorbě zákona se stalo stanovení kritérií, které spojují se spácháním trestného činu sdružení a tím jednoznačně zakládají jeho trestní odpovědnost. Toto kritérium bývá většinou v mezinárodních dokumentech vymezeno pojmem, že trestný čin byl spáchán „ve prospěch nebo ku prospěchu“ právnické osoby.¹⁵⁷ Tento pojem zahrnuje jednak činy, kterými se právnická osoba obohatila, nebo měla obohatit, ale také činy, kterými právnická osoba ušetřila, nebo měla ušetřit své náklady. Toto

¹⁵⁶ Příbelský, P.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku, *Trestněprávní revue*, č. 1/2007.

¹⁵⁷ Tak i ve Druhém protokole k Evropské úmluvě o ochraně finančních zájmů Společenství.

vymezení postačuje u majetkových trestných činů, ale pro trestné činy, ve kterých není obsaženo dosažení zisku či získání prospěchu, je příliš úzké.

Jádrem obvinění sdružení není fakt, že osoba činná pro sdružení se dopustila protiprávního jednání, ale to, že sdružení zanedbalo okolnostmi požadovanou starostlivost, zejména že opomenulo vykonat opatření k zabránění trestnému činu. Můžeme tedy hovořit o akcesorické trestní odpovědnosti.

Pokud jde o druhy sankcí, rakouský Zákon o odpovědnosti sdružení stanovil pouze možnost uložení peněžitého trestu.¹⁵⁸ Zákon o odpovědnosti sdružení zakotvil tzv. systém denních pokut, které se vyměřují na základě zjištěné výše příjmů sdružení s ohledem na jeho hospodářskou pozici. Tento systém je v rakouské úpravě relativně dobře propracován. Zákon umožňuje podmíněčné prominutí trestu anebo jeho části v případě, že sdružení byl uložen peněžitý trest nepřesahující 70 denních sazeb, a stanoví současně zkušební dobu ve výměře 1 až 3 roky, případně stanovení určitých příkazů¹⁵⁹, je-li jich potřeba k zabránění spáchání dalších trestných činů.

Zákon o odpovědnosti sdružení vytvořil podmínky k tomu, aby uložené sankce mohly postihnout i právní nástupce sdružení, a to v případě singulární i univerzální sukcese.

Trestní stíhání proti sdružení je založené na určité úvaze veřejného žalobce, což umožňuje flexibilní využití trestní odpovědnosti sdružení. Pomocí institutů odklonů v trestním řízení proti sdružením byl zvýšen význam prevence na daleko větší míru, než je tomu v individuálním trestním právu.

¹⁵⁸ V evropské praxi existují v zásadě dva základní způsoby sankcionování právnické osoby. Jeden spočívá v zavedení pouze peněžitých sankcí, druhý vedle peněžitých sankcí upravuje sankce další, jako např. dohled, zveřejnění rozsudku, zrušení právnické osoby.

¹⁵⁹ Např. náhrada škody způsobené trestným činem, provedení technických, organizačních nebo personálních opatření tak, aby se zabránilo dalšímu páčání trestné činnosti.

Státní zastupitelství ex officio zahájí vyšetřování, pokud se objeví podezření, že za trestný čin by mohlo být odpovědné sdružení, pro které se v tomto případě užívá označení „stíhané sdružení“.¹⁶⁰ Státní zastupitelství má možnost nejprve zvážit, zda podá návrh na potrestání, nebo nejdříve zahájí vyšetřování. V případě zamýšleného nebo probíhajícího stíhání určitého sdružení má státní zastupitelství možnost upustit od stíhání nebo od stíhání odstoupit. Upuštění od stíhání je výlučným oprávněním státního zastupitelství a jeho aplikace je závislá zcela na jeho uvážení. Stíhaná právnická osoba proto nemá na upuštění od stíhání žádný právní nárok.¹⁶¹ Při upuštění od stíhání se nevyžaduje od sdružení žádná předcházející ani dodatečná aktivita (např. uhrazení škody). Od stíhání není možné upustit v případě, že ze strany sdružení hrozí nebezpečí, že dojde ke spáchání nebezpečného trestného činu se závažnými následky, je-li to potřebné k zabránění spáchání trestného činu, anebo pokud to vyžaduje zvláštní veřejný zájem. Odstoupení od trestního stíhání přichází v úvahu pokud sdružení nahradilo škodu způsobenou trestným činem, odstranilo další následky a to dostatečně prokázalo a pokud zároveň uložení peněžitého trestu není nutné, v případě, kdy nepřichází v úvahu odložení oznámení upuštění od stíhání sdružení. Navíc je k odstoupení od stíhání třeba aktivního jednání sdružení, a to zaplacení finanční částky, stanovení zkušební doby nebo vykonání veřejně prospěšných prací sdružením.

Samotné hlavní líčení se zahajuje návrhem na uložení peněžitého trestu. Je-li možné konat společné řízení, pak je návrh na uložení peněžitého trestu sdružení spojen s podáním obžaloby anebo návrhem na potrestání vůči fyzické osobě.

¹⁶⁰ V původním návrhu zákona mělo být toto sdružení označováno neutrálně, jako „zúčastněné sdružení“.

¹⁶¹ V praxi se upuštění od stíhání užívá například pokud je sdružení dlouho bez prostředků (nebo v konkurzu), neexistuje žádný právní nástupce a podobně.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti a argumenty, vyplývá zcela jistě doporučení, aby v českém trestním právu byla de lege ferenda zakotvena pravá trestní odpovědnost právnických osob. Tato by se měla podle Prof. JUDr. Jana Musila, CSc., opírat o následující základní zásady:

- trestní odpovědnost právnických osob pouze za taxativně vyjmenované trestné činy,¹⁶²
- maximální možné snížení okruhu osob, jejichž jednání by zakládalo trestní odpovědnost právnických osob,¹⁶³
- připuštění paralelní trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob odvozené z téhož skutkového základu,
- široký okruh sankcí pro právnické osoby,¹⁶⁴
- širší vymezení rozsahu kolektivních subjektů, majících trestněprávní deliktní způsobilost.¹⁶⁵

Na závěr můžeme shrnout, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice je v současné době ne možností, ale spíše nutností, a to vzhledem k narůstajícímu vlivu, ekonomické a politické síle právnických osob, což vyvolává nová rizika protispolečenských aktivit, jejichž následkům je třeba předcházet. Bylo by tak velice vhodné, přijmout úpravu pravé trestní odpovědnosti právnických osob v co nejbližší době spolu s novou kodifikací trestního práva. Inspirační by se pro nás mohla stát úprava rakouská, která vychází z podobných tradic, a to zejména svým propracováním peněžitých sankcí, které je velmi dobře hodnoceno.

¹⁶² Např. trestné činy proti životnímu prostředí, zabezpečující ochranu života a zdraví zaměstnanců a spotřebitelů, podvodná jednání při poskytování subvencí, podplácení, praní špinavých peněz atd.

¹⁶³ Prakticky by se zde jednalo pouze o řídící pracovníky právnických osob.

¹⁶⁴ Mezi nimi např. peněžitý trest a jiné majetkové sankce, omezení či zákaz činnosti až likvidace právnické osoby.

¹⁶⁵ Tak Musil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo 7-8/2000.

IX.

Náměty de lege ferenda

Platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. je přes velký počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politickoprávní doktrínou totalitního státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy a tržní pojetí ekonomiky. Toto bylo vyjádřeno v původním znění ustanovení § 1 trestního zákona z roku 1961, podle něhož „účelem trestního zákona“ bylo „chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachovávání pravidel socialistického soužití“. Konkrétní projevy tohoto pojetí trestního práva byly v průběhu devadesátých let sice novelizacemi potlačeny, ale jeho celková koncepce je i nadále represivní a nevyhovuje moderním uplatňovaným trendům tzv. restorativní (znovuobnovující) represe. Formování dosud platného trestního zákona bylo poznamenáno zejména v pěti oblastech:

1. v systematice obecné a zejména zvláštní části trestního zákona, která stále vyjadřuje hodnotový systém a kriminálně politickou koncepci komunistického totalitního státu,
2. v materiálním pojetí trestného činu jako základu trestní odpovědnosti,
3. v systému sankcí, kde trest odnětí svobody je stále základním trestem,
4. v nedostatečné určitosti, jasnosti a přesnosti zákonných definic trestných činů ve zvláštní části trestního zákona,
5. v nezachování proporcionality mezi sankcemi stanovenými za jednotlivé trestné činy.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Viz Důvodová zpráva k návrhu kodifikace trestního zákoníku: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=18546> - ke dni 27. 10. 2006.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. byl v průběhu své platnosti mnohokrát měněn, v důsledku čehož byla narušena celková jednota pojetí trestního zákona, byly narušeny a do značné míry i změněny jednotné či jednotící principy, z nichž by platná úprava měla vycházet.

Celkově vzato je možné říci, že platná právní úprava, obsažená v trestním zákoně je nejednotná a postrádá celkovou právní soudržnost založenou na základních zásadách trestního práva hmotného, které se uplatňují v demokratickém právním státě.

Mezi lety 1989 až 2002 můžeme vidět snahy především rychle reagovat na nastalé změny oproti dřívějším poměrům ve společnosti. K tomu přistoupila snaha zajistit kompatibilitu našeho práva s mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, včetně práva uplatňovaného v Evropské unii. Všechny tyto výše uvedené skutečnosti si vyžádaly potřebu nové kodifikace českého trestního práva.

Nová kodifikace trestního práva hmotného České republiky měla vycházet z zhodnocení účinnosti dosavadních základních předpisů v trestněprávní oblasti, přihlížet k vývoji právní teorie a praxe zejména v evropských zemích s rozvinutým demokratickým systémem, reflektovat změny v ostatních právních oblastech, a být zaměřena na vytvoření co nejvhodnějšího systému ochrany společnosti a jednotlivců před kriminalitou a jejími novými formami. Tím měla zajišťovat plnění všech závazků v trestně právní oblasti, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv a dalších dokumentů, vyjadřovat

soulad vnitrostátní právní úpravy s normami práva Evropské unie a přihlížet k relevantním doporučením a stanoviskům Rady Evropy.¹⁶⁷

První návrh kodifikace českého trestního práva byl Poslanecké sněmovně předložen jako vládní návrh zákona (tisk 744) dne 21. července 2004, spolu s návrhy zákona o změně některých souvisejících zákonů (tisk 746) a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Text návrhu zákona se v poslanecké sněmovně dostal až do 3. čtení, kdy byl dne 30. listopadu 2005 schválen Poslaneckou sněmovnou a ta jej postoupila Senátu. Návrh byl na schůzi Senátu projednán 8. února 2006, avšak Senát svým usnesením návrh zamítl a vrátil jej v původním znění, tedy bez pozměňovacích návrhů, Poslanecké sněmovně. Ta o něm hlasovala 21. března 2006 a svým hlasováním se vyslovila pro nepřijetí návrhu.

V současné době je v rámci rekodifikace trestního práva hmotného připraven nový návrh trestního zákona, ke kterému mohla veřejnost do konce července 2007 zasílat své připomínky. K tomuto návrhu trestního zákona je v současné době připraven jednak návrh věcného záměru trestního řádu a dále návrh doprovodného zákona k trestnímu zákoníku, tzv. návrh zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.¹⁶⁸ Při bližším porovnání obou verzí rekodifikace trestního práva můžeme shrnout, že jsou si velice podobné. Dále se zaměříme na návrh kodifikace trestního zákoníku z roku 2004, vzhledem k tomu, že se dostal až do fáze schvalování jeho podoby Poslaneckou sněmovnou a Senátem ČR a také vzhledem k faktu, že rekodifikace z roku 2007 z něj podstatnou měrou vychází.

¹⁶⁷ Viz Důvodová zpráva k návrhu kodifikace trestního zákoníku: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=18546> - ke dni 27. 10. 2006.

¹⁶⁸ Viz nový návrh trestního zákoníku z roku 2007: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>.

Návrh kodifikace trestního zákoníku z roku 2004 byl založen na těchto zásadách:

1. subsidiární úloha trestního práva (princip „ultima ratio“),
2. zásada „nullum crimen, nulla poena sine lege“,
3. zákaz retroaktivity přísnějšího zákona,
4. nepřípustnost analogie k rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestů a ochranných opatření, včetně podmínek uložení,
5. individuální trestní odpovědnost fyzických osob jen za vlastní jednání a odpovědnost právnických osob za podmínek ve zvláštním zákoně,
6. založení trestní odpovědnosti na zavinění,
7. ukládání a výkon sankcí vyjadřující přiměřenost trestání ve vztahu k závažnosti trestného činu a osobě pachatele.¹⁶⁹

Tyto zásady však nebyly přímo vyjádřeny v návrhu kodifikace trestního zákoníku, ale pouze v jeho celkové koncepci.

Nejdůležitějšími cíly, které si nová úprava vytyčila, mělo být zejména:

- plné zajištění občanských práv a svobod a dalších hodnot garantovaných Ústavou a Listinou základních práv a svobod spolu se zajištěním trestní politiky založené na principu humanismu,
- prohloubení diferenciací a individualizace trestní odpovědnosti fyzických osob a právních následků této odpovědnosti, vytvoření podmínek pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, kterou by bylo možné uplatňovat vedle odpovědnosti osob fyzických,
- dosažení komplexní právní úpravy ochrany mládeže provázáním trestního práva mládeže s právní úpravou z dalších relevantních oblastí našeho právního řádu,

¹⁶⁹ Viz Důvodová zpráva k návrhu kodifikace trestního zákoníku: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=18546> - ke dni 27. 10. 2006

- dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standartu.

Návrh kodifikace zavedl novou systematiku obecné části trestního zákona, která reflektovala požadavek věcně logického uspořádání základů trestní odpovědnosti a jejich právních následků. Společná ustanovení, která dosud byla součástí obecné části, zařadil návrh kodifikace za část zvláštní trestního zákoníku.

V pojetí trestného činu se návrh kodifikace trestního zákona přiklonil k formálnímu pojetí trestného činu s materiální korektivem společenské škodlivosti, jelikož formální pojetí trestného činu by mohlo vést v konkrétních případech k přílišné tvrdosti, pokud jde o posuzování trestnosti méně závažných (bagatelních) forem kriminality. Materiální korektiv by bylo možné aplikovat výlučně ve prospěch pachatele. Z trestního zákona měl být vypuštěn pojem "stupeň nebezpečnosti činu pro společnost". Dolní hranice škody měla být stanovena již do základních skutkových podstat trestných činů pojistného a úvěrového podvodu, poškozování věřitele a zvyhodňování věřitele.

Kategorizaci soudně trestných jednání založil návrh kodifikace na bipartici původně jednotného trestného činu na zločin a přečin. Pojem trestného činu zůstal zachován jako nadřazený termín. Bipartice měla vycházet z odstupňované typové závažnosti soudně trestných jednání (trestných činů) vyjádřené trestní sazbou. Přečinem měl být čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody do 3 let. Kulpózní trestné činy měly být přečinem vždy. Ostatní činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona měly být označeny za zločiny (jako zvlášť závažné zločiny měly být posuzovány trestné činy s horní hranicí sazby trestu odnětí svobody nejméně 8 let a trestné činy uvedené v nyní platném § 62 TZ).

Návrh kodifikace zpřesnil, vzhledem k jeho nedostatečné definici ve stávajícím ustanovení § 89 odst. 2 TZ, pojem „opomenutí“, kdy jednáním rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle zvláštního právního předpisu, úředního rozhodnutí, smlouvy nebo v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat, nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání. Toto zpřesnění dosavadní definice jednání, především ve vztahu k nepravým omisivním trestným činům, uvádí jako zdroj právní povinnosti, kterou pachatel neplní, zvláštní právní předpis odlišný od trestního zákona, popř. individuální právní akt nebo smlouvu, dále tzv. garanci (ručení za integritu chráněného statku) nebo tzv. ingerenci (povinnost konat v návaznosti na předchozí nebezpečné jednání pachatele).

Nově návrh kodifikace trestního zákona definoval pojem pachatele, kterým měl být ten: "kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho přípravy či pokusu". Zároveň zpřesnil definici pomoci tak, aby v sobě zahrnovala i ty formy, které jsou nyní nesprávně zahrnovány pod pojem spolupachatelství (dělání tzv. zdi nebo volavky).

Okolnosti vylučující protiprávnost byly návrhem kodifikace zpřesněny doplněnými definicemi krajní nouze, u níž bylo třeba vyloučit její použití i u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet, a nutné obrany, kde bylo třeba více akcentovat situaci obránce ve vztahu k jednání útočníka, při pozitivním řešení problematiky omylu. Byly upraveny i další okolnosti vylučující protiprávnost dosud v trestním zákoně neupravené, a to svolení poškozeného a přípustné riziko ve výrobě a výzkumu.

V souvislosti s úvahami o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob návrh kodifikace akcentoval zejména majetkové sankce ve formě peněžitě pokuty, propadnutí či zabránění věci, dále dočasného zákazu právnické osobě

ucházet se o veřejné dotace a subvence a přijímat je, jakož i propadnutí majetku, a to i ve vymezené části. Dalšími sankcemi měly být:

- uveřejnění rozsudku,
- dočasný zákaz podílet se na veřejných soutěžích a veřejných zakázkách a na veřejném obchodování určitého druhu,
- zákaz výkonu konkrétních podnikatelských nebo jiných činností právnické osoby, který bude možno použít v zákonem stanoveném rozsahu a za přesně zákonem stanovených podmínek,
- zánik (zrušení) právnické osoby, včetně podmíněného zániku.

Katalog trestů a veškerá pravidla jejich ukládání měla být v obecné části trestního zákona, přičemž se předpokládalo přijetí jednotných sazeb trestů pro všechny trestné činy stíhatelné u právnických osob, neboť se nejevilo vhodným stanovovat přepočítávací pravidla mezi tresty ukládanými fyzickým a právnickým osobám.

Pokud jde systematiku zvláštní části trestního zákona, návrh kodifikace výrazně pozměnil pořadí jednotlivých hlav. První hlavu měly tvořit trestné činy proti životu a zdraví, následovat měly trestné činy proti svobodě a proti lidské důstojnosti, trestné činy proti rodině a mládeži, trestné činy proti majetku, trestné činy hospodářské, trestné činy obecně nebezpečné, trestné činy proti životnímu prostředí, trestné činy proti republice, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy proti brannosti a proti civilní službě, trestné činy vojenské, trestné činy proti lidskosti a nakonec trestné činy válečné (včetně trestných činů proti míru).

Takto stanovenou systematikou zvláštní části vyjádřil návrh kodifikace prioritu ochrany základních lidských práv a svobod jednotlivců nad kolektivními zájmy společnosti a státu.

Zvláštní část trestního zákona byla revidována jednak z hlediska vypuštění některých, z dnešních hledisek potřeby trestní represe již nadbytečných, skutkových podstat, jednak z hlediska ponechání a zpřesnění stávajících skutkových podstat, a to i s pohledem formálního pojetí trestného činu s materiálním korektivem. Pro tyto skutkové podstaty byl vyjádřen požadavek jejich strukturování z pohledu přijaté kategorizace činů soudně trestných, vyjádřené jinak v obecné části trestního kodexu. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby byly zpřesněny tím, že do jednotlivých skutkových podstat byly zařazeny nové zvlášť přitěžující okolnosti s ohledem na výrazně vyšší společenskou škodlivost (trestuhodnost, odsouzeníhodnost, závažnost) konkrétního trestného činu při naplnění takové okolnosti.

Podvodná jednání byla nově zahrnuta do § 185 TZ trestný čin podvodu, § 186 TZ trestný čin pojistného podvodu, § 187 trestný čin úvěrového podvodu a § 188 TZ trestný čin dotačního podvodu. Základní skutková podstata trestného činu podvodu byla převzata osnovou beze změny, pouze v kvalifikovaných skutkových podstatách byly nově stanoveny přitěžující okolnosti, které měly vyjádřit typově závažnější případy.¹⁷⁰ Vzhledem k rozšíření majetkových přestupků spáchaných formou podvodu, byla zavedena trestnost pro trestný čin podvodu, jestliže byl pachatel v posledních dvou letech za obdobný čin postižen.¹⁷¹ Zvláštní typy podvodů (pojistný a úvěrový podvod) byly zachovány, avšak osnova nového trestního zákona je dále doplnila a propracovala. Trestný čin dotačního podvodu byl upraven pro svou zvláštní a rozdílnou povahu samostatně od úvěrového podvodu a byl mimo dotací a subvencí výslovně rozšířen i na návratné finanční výpomoci a příspěvky. U trestných činů pojistného a úvěrového podvodu byly v základních skutkových podstatách s ohledem na formální pojetí trestného činu zavedeny spodní hranice

¹⁷⁰ Viz § 185 odst. 4 a odst. 5 TZ.

¹⁷¹ Nikoliv tedy potrestán či odsouzen, to bylo znakem přísněji trestné samostatné skutkové podstaty.

škody nikoli nepatrné, obdobně jako u trestného činu podvodu i ostatních majetkových trestných činů. Naproti tomu u dotačního podvodu podle § 188 odst. 1 TZ se žádné kvantifikační hledisko v této základní skutkové podstatě nevyžaduje. Z hlediska typové závažnosti byla odlišena i skutková podstata úvěrového podvodu podle § 187 odst. 2 TZ, kde není rozhodující způsobení škody, ale naopak použití prostředků získaných účelovým úvěrem na jiný než určený účel v nikoli malém rozsahu. Obdobně tomu bylo u dotačního podvodu podle § 188 odst. 2 TZ.

Jak již však bylo uvedeno, návrh kodifikace nebyl přijat a vzhledem k současné politické situaci asi nelze v brzké době očekávat jeho změnu a znovu projednání. S ohledem na stávající situaci tak lze konstatovat, že česká trestněprávní úprava je za současného stavu zjevně nevyhovující současným podmínkám, ať už společenským či mezinárodním.

Pokud jde o změnu ustanovení o podvodných jednání, domnívám se, že současná soudní praxe nevolá po nových skutkových podstatách, jak jsou například vyjádřeny ve slovenské trestněprávní úpravě (ustanovení o subvenčním a kapitálovém podvodu). Ustanovení slovenské úpravy o subvenčním podvodu je v české trestněprávní úpravě zahrnuto v ustanovení o úvěrovém podvodu¹⁷². Pro potřeby praxe, zejména pak soudní, je podle názoru některých soudců (např. JUDr. Michal Vacek, místopředseda Obvodního soudu pro Prahu 1) zcela dostačující ustanovení o podvodných jednáních obsažených v trestním zákoníku dnes (§ 250, § 250a, § 250b TZ). Tohoto stavu bylo dosaženo novelou z roku 1997, která rozšířila podvodná jednání, do té doby reprezentovaná pouze ustanovením o trestném činu podvodu podle § 250 TZ, právě o ustanovení o pojistném a úvěrovém podvodu. Tím bylo dosaženo hlavního požadavku praxe, když se značně zjednodušilo dokazování podvodných jednání. Dnes již není při zatajení informací třeba prokazovat, že

¹⁷² Viz ustanovení o úvěrovém podvodu podle § 250b odst. 1 TZ.

poškozený jednal v omylu, resp. že pachatel o tomto omylu věděl, ale stačí prokázat podvodné jednání pachatele. I když soudní praxe po nových skutkových podstatách podvodného jednání nevolá, podle mého názoru je nedostatkem současné právní úpravy úvěrového podvodu okolnost, že zahrnuje vedle úvěrového podvodu i podvod subvenční a dotační, mezi nimiž jsou podstatné rozdíly, které by se měly promítnout i do odlišných sankcí, tedy bylo by lépe tyto případy vyjádřit v samostatných skutkových podstatách.

Dále by bylo zřejmě vhodné, aby nová právní úprava pamatovala i na další speciální druhy podvodů. Tato potřeba je vyvolána rozvojem mezinárodního a evropského práva a především pak s nárůstem organizovaného zločinu. Mezi další typy podvodů patří zejména bankovní podvody, pojistné podvody a investiční podvody. Bankovní podvody jsou páčány většinou proti bankám a zahrnují dvě hlavní oblasti: šekové podvody, kdy pachatelé padělají podpis nebo částku, případně šek, dále jsou to podvody při převodu peněz, například použití falešného převoditelného akreditivu. U podvodů vůči pojišťovatelům se uplatňuje škoda, která neexistuje, nebo ztráta či zcizení zboží, které nikdy neexistovalo, případně nikdy nedošlo ke ztrátě či zničení. Jsou zde tedy dva druhy podvodů, pojistný a daňový. Jak je vidět, tato materie je velmi složitá a je více než evidentní, že nová trestněprávní úprava ji bude muset určitým způsobem postihnout.

Dalším sporným bodem může být fakt, že základní skutkové podstaty u úvěrového podvodu § 250b odst. 1 TZ a § 250b odst. 2 TZ postihují jako trestné jednání, které může, ale také nemusí, směřovat ke způsobení škody. Příkladem tohoto problému může být získání úvěru podnikatelem, který sice bance uvedl nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčel, ale následně svůj úvěr řádně a včas splácí i s úroky. V tomto případě je zřejmé, že prvořadým zájmem banky jako věřitele je fakt, že dlužník svůj úvěr splácí včetně úroků a ne, že jí uvedl nesprávné údaje, nebo použil úvěr na

jiný účel. Podle mého názoru tak v některých případech může docházet k nadměrnému rozšíření trestní represe, protože výše uvedené skutkové podstaty postihují v základních ustanoveních i jednání, která mohou postrádat patřičný stupeň nebezpečnosti pro společnost. V tomto případě by bylo zřejmě vhodné vázat základní skutkové podstaty úvěrového a pojistného podvodu na způsobení následku a v případě, kdy škoda nevznikne, by měl přicházet v úvahu pouze postih za přestupek.

U výše uvedených ustanovení § 250b odst. 1 TZ a § 250b odst. 2 TZ vyvstává ještě jedna otázka, kterou je srovnání společenské nebezpečnosti uvedených jednání. V obou zmíněných případech lze totiž uložit stejné sankce, a to trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti nebo peněžitý trest.¹⁷³ V této souvislosti uvádí J. Jelínek, že vylákání úvěru pod nepravdivými záminkami v úmyslu úvěr nesplatit je jistě společensky nebezpečnější než použití úvěru na jiný účel, jestliže pachatel úvěr řádně splácí.¹⁷⁴

Pokud jde o budoucí možnou rekonstrukci myslím si, že by bylo zejména vhodné zpřísnit stávající trestní sazby za podvodná jednání a rozšířit jejich rozpětí. Za současné situace je v praxi poměrně těžké adekvátně postihnout podvodná jednání podle jejich stupně nebezpečnosti pro společnost. Problematika zpřísnění trestních sazeb se však týká víceméně všech skutkových podstat, postihujících delikty proti zdraví a životu a proti majetku.

¹⁷³ Viz ustanovení § 250b odst. 1 TZ a § 250b odst. 2 TZ.

¹⁷⁴ Viz Saccone, A.: Trestní právo č. 10/2000.

X.

Závěr

Na závěr mi nezbývá než uvést především fakt, že současná právní úprava je zcela nevyhovující a bylo by vhodné přijmout v nejbližší době rekodifikaci celého trestního práva, tedy nejen nový trestní zákon, ale i trestní řád. V nich je více než žádoucí počítat s takovými jevy, jakými je právě zmíněná trestní odpovědnost právnických osob, pro dnes platný trestní zákon zatím neznámá (v této souvislosti bude nutné vymezit majetkové trestné činy, u kterých může být právnická osoba pachatelem). V tomto ohledu by bylo možné nechat se inspirovat rakouskou úpravou trestní odpovědnosti právnických osob, která byla přijata nedávno a je zatím velmi kladně hodnocena. Navíc bude třeba se zabývat novými typy společensky škodlivých jednání, která dosavadní úprava nepostihuje, resp. postihuje jinými ustanoveními, která nevyjadřují jejich typovou nebezpečnost pro společnost. U majetkových trestných činů by bylo vhodné zpřesnit stávající, případně zavést nové okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, zejména tedy u skutkových podstat, které je dosud neobsahují. Stávající trestní sazby by bylo třeba rozšířit, aby tak šlo lépe vyjádřit společenskou nebezpečnost trestného činu.

Majetkové trestné činy a zejména podvodná jednání prošla dlouhým vývojem, kdy trestný čin podvodu podle § 250 TZ byl zařazen do trestního zákona již při jeho vzniku. Zvláštní skutkové podstaty podvodného jednání, tedy ustanovení § 250a TZ o pojistném podvodu a ustanovení § 250b TZ o úvěrovém podvodu, byla do trestního zákona zařazena až novelou trestního zákona v roce 1997. V souvislosti s úvěrovým podvodem, který v sobě zahrnuje i podvod subvenční, by bylo do budoucna vhodné tuto skutkovou podstatu z něj vyjmout a přetvořit na samostatnou skutkovou podstatu subvenčního podvodu a dále pak reagovat na další typy podvodných jednání, minimálně tak jak tuto problematiku pojala slovenská úprava. Celkově vzato slovenská úprava může být pro novou

kodifikaci značně inspirující, neboť i ona vychází z moderních trendů, zejména pak reaguje na společenskou a mezinárodní situaci (především na členství v Evropské unii).

Seznam použité literatury

- zákony a učebnice

- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a Trestní řád, 24. vydání, Linde, Praha 2006
- Šámal, P., Púry F., Rizman, S.: Trestní zákon, 6. vydání, Beck, Praha 2004
- Šámal, P. a kol.: Trestní řád, 5. vydání, Beck, Praha 2005
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, Zvláštní část, Linde, Praha 2005
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné 1, Obecná část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2003
- Novotný, O., Dolenský A., Navrátilová, J., Púry F., Rizman, S., Vanduchová, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné 2, Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Aspi, Praha 2004
- Jelínek, J.: Majetková škoda v československém trestním právu, AUC Iuridica, č. 4/1990
- Jelínek, J.: Trestní právo, Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde, Praha 2000
- Baláž, P.: Trestné právo hmotné, Všeobecná a osobitná část, 1 zväzok, IURA EDICIA, Bratislava 2001
- Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné 2, Osobitná časť, IURA EDITION, Bratislava 2006
- Ivor, J., Záhora J.: Repetitórum rekodifikovaného trestného práva, IURA EDITION, Bratislava 2005
- Draščík, A., Hasch, K., Kučera, P., Rizman, S.: Přehled judikatury, Trestné činy proti majetku, Aspi, Praha 2004
- Nett, A.: Nové jevy v hospodářské kriminalitě, Masarykova univerzita Brno, 2005
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, Orac, Praha 2003
- Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006, C.H.BECK, Praha 2006
- Sbírký rozhodnutí Ústavního soudu České republiky, Lexis Nexis, ročník V., sešit 2/2007

- články v odborných časopisech

- Jelínek, J.: Majetkové trestné činy po novele trestního zákona v roce 1993, Právo a podnikání, č. 3/1994, č. 4/1994
- Jelínek, J.: Otázky související s majetkovou škodou a typovou nebezpečností činu pro společnost, Socialistická zákonnost, č. 1/1988

Jelínek, J.: Několik poznámek k trestní odpovědnosti za majetkovou škodu, Socialistická zákonost, č. 6/1988

Jelínek, J.: K diskusi o majetkové škodě způsobené trestným činem a neoprávněném majetkovém prospěchu, Socialistická zákonost, č. 5/1988

Vantuch, P.: K trestnému činu úvěrového podvodu dle § 250b TrZ, Trestní právo, č. 10/2000

Saccone, A.: Trestní právo č. 10/2000, s. 17

Mušil, J.: Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo č. 7-8/2000

Príbelský, P.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Rakúsku, Trestněprávní revue, č. 1/2007

Pikna, B.: Ochrana finančních zájmů Společenství, Trestní právo, č. 11/2004

Mandliak, J., Romža, S.: Niekoľko poznámok k rekonštrukciám restnoprávných noriem v Slovenskej republike, Bulletin advokacie, č. 6/2007

Janda, P.: Trestní odpovědnost právnických osob, Bulletin advokacie, č. 5/2006

Šámal, P.: K trestnému činu podvodu podle § 250 TrZ a některým souvisejícím rozhodnutím, zejména v oblasti finanční kriminality, Bulletin advokacie, č. 8/2002

- internetové zdroje

Důvodová správa k trestnému zákonu: www.justice.gov.sk/kop/lz-ds.htm - ke dni 27. 10. 2006

Slovenský trestní zákon č. 300/2005 Z.z.: http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_maxi_zak_zobcl1.asp - ke dni 27. 10. 2006

Věcný záměr trestního zákoníku 2006: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=11216> - ke dni 27. 10. 2006

Důvodová zpráva k návrhu kodifikace trestního zákoníku 2006: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=18546> - ke dni 27. 10. 2006

Nový návrh trestního zákoníku z roku 2007: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>

Důvodová zpráva k novému návrhu trestního zákoníku z roku 2007: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=160504>